

MINISTERSTWO PRZEDSIĘBIORCZOŚCI I TECHNOLOGII
DEPARTAMENT ANALIZ GOSPODARCZYCH

***TRENDY ROZWOJOWE
MIKRO, MAŁYCH I ŚREDNICH
FIRM W OCENIE PRZEDSIĘBIORCÓW
W DRUGIEJ POŁOWIE 2017 ROKU***

Warszawa, czerwiec 2018 r.

WSTĘP.....	3
SYNTEZA.....	4
1. CHARAKTERYSTYKA ANKIETOWANYCH PRZEDSIĘBIORSTW.....	5
2. BARIERY ROZWOJU PRZEDSIĘBIORCZOŚCI.....	6
3. OCENA OTOCZENIA W JAKIM DZIAŁAJĄ PRZEDSIĘBIORCY	8
4. OCENA PERSPEKTYW ROZWOJOWYCH SEKTORA MSP	11
5. PRZYCHODY, ZYSK	12
6. CENY.....	16
7. ZATRUDNIENIE I WYNAGRODZENIA	16
8. EKSPORT I DZIAŁALNOŚĆ FIRM ZA GRANICĄ	19
9. PRZYJĘCIE EURO W OCENIE PRZEDSIĘBIORCÓW.....	21
10. INWESTYCJE I ICH FINANSOWANIE, KREDYT BANKOWY	22
11. INNOWACYJNOŚĆ PRZEDSIĘBIORSTW	25
12. GOSPODARKA ELEKTRONICZNA	26
13. ZUŻYCIE I OSZCZĘDZANIE ENERGII W PRZEDSIĘBIORSTWACH	27

Wstęp

Badanie ankietowe mikro, małych i średnich przedsiębiorstw przeprowadzane jest cyklicznie od prawie dwudziestu lat. W odróżnieniu od przedsiębiorstw dużych, które w dość dokładny sposób bada statystyka publiczna prowadzona przez GUS, w przypadku MŚP – z uwagi na ich liczbę – badania ankietowe stanowią uzupełniające źródło informacji o ich sytuacji. Dzięki dobrowolnym odpowiedziom przedsiębiorców, możliwe staje się zbadanie zmian zachodzących w sektorze MŚP, zidentyfikowanie głównych problemów, przed którymi stoją przedsiębiorstwa, a także ocena skuteczności prowadzonej polityki gospodarczej, co jest istotne ze względu na ich znaczenie dla gospodarki narodowej, a w szczególności na kluczową rolę w tworzeniu miejsc pracy.

Obecna ankieta przeprowadzona została w wersji elektronicznej, poprzez stronę internetową Ministerstwa Przedsiębiorczości i Technologii, w okresie luty-marzec 2018 roku. Odpowiedzi przedsiębiorców dotyczyły przede wszystkim sytuacji w drugiej połowie 2017 roku. Operatem do losowania próby był w tym przypadku zbiór przedsiębiorców z rejestru REGON, posiadających adres poczty elektronicznej. Zwrotność wypełnień w ankietach elektronicznych jest dużo niższa niż w formie papierowej (do 2011 r. badanie miało formę papierową) - liczba podmiotów, którym wysłano ankietę wyniosła ok. 18 tys., odpowiedzi udzieliło 1,3%¹ spośród nich. Dlatego też, chociaż próba w założeniu miała być reprezentatywna, to wyniki opracowane na podstawie otrzymanych odpowiedzi nie powinny służyć do wyciągania wiążących wniosków na temat całego sektora MŚP.

*Dominującą część respondentów stanowiły **mikroprzedsiębiorstwa** (w obecnej ankiecie było to **73,3%** firm). Udział **małych firm** wyniósł **18,2%**, zaś **średnich** ok. **8,5%**. Należy jednak podkreślić, że znaczną część badanych respondentów stanowią **firmy jednoosobowe**, niezatrudniające żadnych pracowników na umowę o pracę (ok. **42%** ankietowanych podmiotów w bieżącym badaniu).*

Przedsiębiorcy byli proszeni o ocenę stanu sektora MŚP w minionym półroczu oraz perspektyw rozwojowych w najbliższej przyszłości, a ponieważ znaczna część ankiety pozostaje niezmieniona, umożliwia to zaprezentowanie wieloletnich porównań. Większość pytań zawartych w ankiecie ma charakter jakościowy, np. pytania o przyczyny zmiany wyniku finansowego przedsiębiorstwa, ponadto dużo jest pytań o wzrost lub spadek badanej cechy (np. cen czy zatrudnienia). Dlatego też, ze względu na przejrzystość porównań odpowiedzi na to samo pytanie z różnych ankietyzacji, opracowana została metoda liczenia wskaźnika, który w założeniu ma przedstawiać syntetyczny obraz sytuacji sektora MŚP w danej dziedzinie². W celu dokonania możliwie wszechstronnej analizy stanu sektora MŚP, wyniki badań prezentowane są w kilku przekrojach: w podziale na rozmiar firmy (mikro, małe, średnie), obszar geograficzny na jakim firma działa (aglomeracja, duże miasto, małe miasto, wieś), prowadzoną działalność, czy też wiek osoby zarządzającej przedsiębiorstwem.

---

¹ Należy jednak przypuszczać, że wskaźnik zwrotności może być w rzeczywistości nieznacznie wyższy, z uwagi na ilość ankiet niedoręczonych elektronicznie.

² Dot.: wskaźnika prognozy rozwoju sektora MŚP, wskaźnika prognozy inwestycji, wskaźnika oceny polityki gospodarczej, a także wskaźnika akceptacji waluty euro.

W drugim półroczu 2017 roku, ankietowani przedsiębiorcy ocenili wiele obszarów prowadzonej działalności lepiej niż w pierwszej połowie roku. **Syntetyczny wskaźnik rozwoju sektora mikro, małych i średnich przedsiębiorstw – mierzący optymizm przedsiębiorców - kolejny raz wzrósł, osiągając najwyższą w historii badania wartość.**

Najważniejszą barierą rozwoju przedsiębiorczości niezmiennie pozostaje, w opinii ankietowanych, wysokość podatków i opłat – najczęściej wskazywana przez mikrofirmy, przy czym rola tego czynnika systematycznie maleje. Coraz więcej firm odczuwa natomiast problemy związane z zasobami pracy: kosztami, dostępnością i kwalifikacjami. Należy przy tym zwrócić uwagę, że odsetek przedsiębiorców, którzy zwiększyli zatrudnienie, zmniejszył się, jednocześnie co trzecia firma zwiększyła wynagrodzenia i dodatkowo więcej firm planuje je podwyższyć oraz zatrudnić pracowników.

Przedsiębiorcy, kolejny już raz, pozytywnie ocenili politykę gospodarczą. Wskaźnik oceny polityki gospodarczej rządu wzrósł, osiągając najwyższą wartość w historii badania. W tę ogólnie pozytywną ocenę nie wpisują się odpowiedzi ankietowanych dotyczące otoczenia regulacyjnego. Sygnalizowane są negatywne aspekty ram regulacyjnych i częściej niż zazwyczaj ten aspekt wskazywany jest jako przyczyna hamująca rozwój firmy. Najwięcej zastrzeżeń przedsiębiorców kierowanych jest w przypadku prawa podatkowego.

Sytuacja finansowa badanych podmiotów była lepsza w drugiej połowie 2017 roku niż w pierwszej. Więcej podmiotów notowało zysk, mniej stratę. Co ósma oczekuje też zwiększenie zysków w nadchodzącym półroczu. Wyższe koszty prowadzenia działalności zaczynają ważyć na wyniku finansowym uwidaczniając się w sygnalizowanych przez co trzecią firmę planowanych wzrostach cen.

Pozytywnie należy postrzegać wzrost wskaźnika prognozy inwestycji (już trzecie badanie z rzędu). Wzrost gotowości inwestycyjnej potwierdza również wyższa akcja kredytowa przedsiębiorców.

Przedsiębiorstwa stają się bardziej otwarte na wymianę handlową: odsetek eksporterów wzrósł. Wśród głównych barier w prowadzeniu działalności eksportowej przedsiębiorcy wskazali na utrudniony dostęp do rynku zbytu, dużą konkurencję oraz wysokie ryzyko transakcji międzynarodowych.

1. Charakterystyka ankietowanych przedsiębiorstw

W drugiej połowie 2017 roku, podobnie jak we wcześniejszych badaniach, najczęstszą i dominującą formą prowadzenia działalności gospodarczej było **przedsiębiorstwo osoby fizycznej – prawie 2/3 ankietowanych firm**. Co piąte przedsiębiorstwo zarejestrowane było jako **spółka z o.o.** Pozostałe formy działalności charakteryzowały niewielkie udziały.

Najliczniej reprezentowanymi rodzajami działalności były **usługi** oraz **handel**. W dalszej kolejności ankietowane przedsiębiorstwa działały w **produkcji** i **budownictwie**, najmniej natomiast podmiotów funkcjonowało branży **horeca** (hotele, restauracje, catering) i w **usługach przewozowych**.

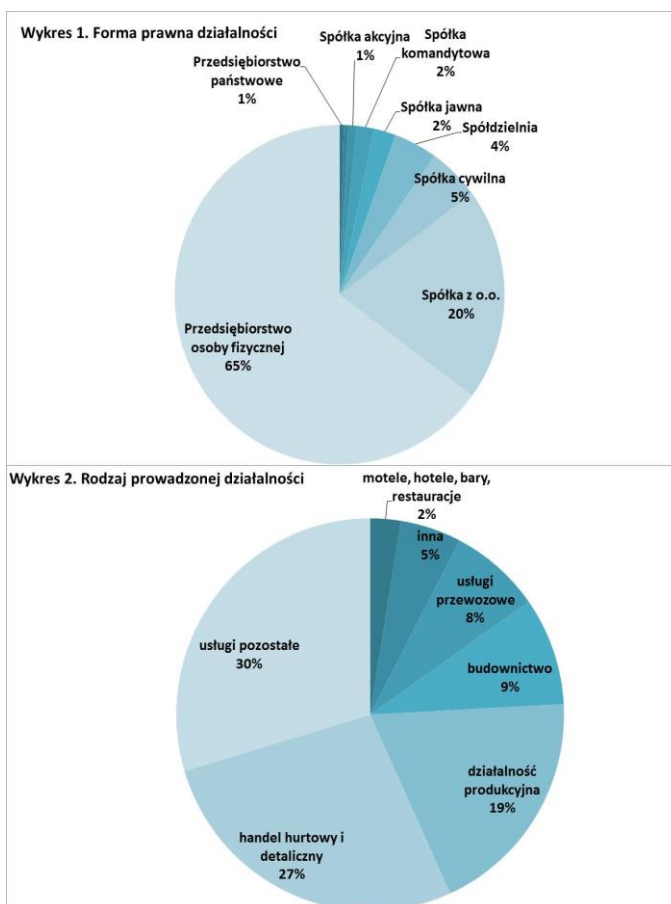
Udział **kobiet zarządzających** był nieznacznie niższy w porównaniu do poprzednich ankietyzacji (26,3% vs. 30,4%), jednocześnie 29% z nich prowadzi firmy „młode” (powstałe w ciągu ostatnich 3 lat). Chociaż wśród zarządzających firmami, odsetek kobiet z wyższym wykształceniem był wyższy niż mężczyzn, to różnica ta była niewielka (71% vs. 67%).

Firmy młode, powstałe w ciągu ostatnich 4 lat (od 2014 roku), stanowiły ok. 23% ankietowanych przedsiębiorstw. Udział firm o bardzo długim stażu, założonych przed 1990 rokiem wyniósł ok. 13%. Przedsiębiorstwa powstałe w latach 90. stanowiły ok. 25% ankietowanych podmiotów, w latach 2000-2009 – ok. 22%, a te w latach 2010-2013 – ok. 17%.

Uwzględniając obszar urbanistyczny, najliczniejszą grupę ankietowanych firm (ok. 28%) stanowiły przedsiębiorstwa działające na terenie **metropolii** (pow. 500 tys. mieszkańców), a następnie **średnich miast** z liczbą mieszkańców od 20 tys. do 100 tys. (ok. 27%). Podobnie reprezentowane były firmy znajdujące się na terenie **dużych miast** o liczbie mieszkańców od 100 tys. do 500 tys. (ok. 17%), oraz z **obszarów wiejskich** (ok. 17%), najmniej liczna grupę stanowili przedsiębiorcy z **małych miast** do 20 tys. mieszkańców (ok. 11%).

Ok. 51% zarządzających stanowiły osoby w wieku pomiędzy 40-60 lat, udział osób w wieku **poniżej 40 lat** wyniósł ok. 24%, a ci w wieku powyżej 60 lat stanowili ok. 25% badanych. 68% ankietowanych przedsiębiorców zadeklarowało posiadanie **wykształcenia wyższego**, na **średnie** wskazało 25% badanych, zaś pozostali wskazali na ukończone inne formy edukacji.

Podatkową księgę przychodów i rozchodów prowadziło 61% ankietowanych firm, 30% **księgi rachunkowe**, 6% **kartę podatkową**, a 3% **ewidencję przychodów**.

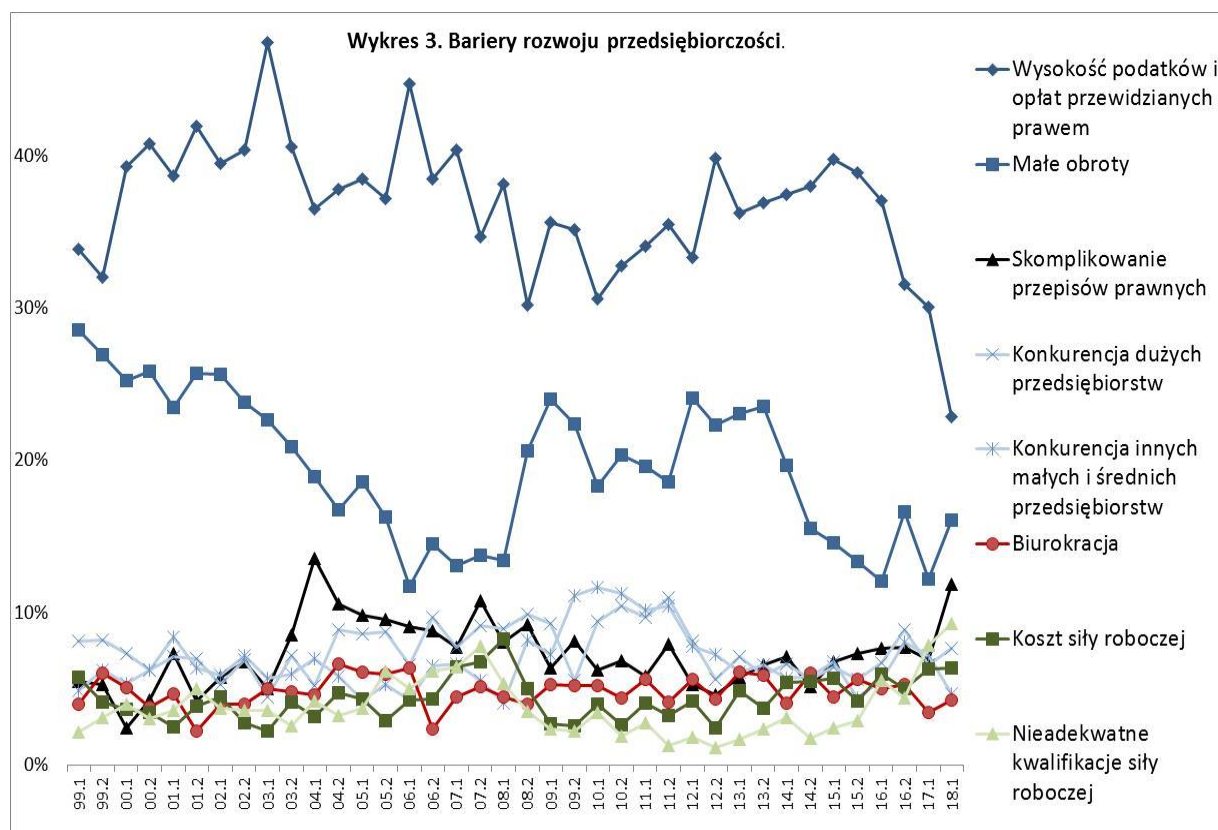
2. Bariery rozwoju przedsiębiorczości

Chociaż **wysokość podatków i opłat** od wielu lat pozostaje **głównym** deklarowanym problemem, przed którym stoją przedsiębiorcy, to na uwagę zasługuje znaczny **spadek wskazań w tym zakresie** (do poziomu nie notowanego w historii badania, tj. **22,9%**). Czynniki ten jest bardziej dotkliwy dla mikroprzedsiębiorstw, których odsetek wskazań był o 10 pkt. proc. wyższy niż przedsiębiorstw średnich.

Jednocześnie **wzrasta** liczba przedsiębiorców uskarżających się na **skomplikowanie przepisów prawnych**. W bieżącym badaniu, **po raz pierwszy od ponad 10 lat, udział tych odpowiedzi przekroczył 10%** i wyniósł 11,9%. Tendencję tę należy też wiązać z **nadreprezentacją małych i średnich podmiotów w przeprowadzonym badaniu**, które relatywnie częściej wskazują na tę barierę niż mikroprzedsiębiorstwa³.

Drugą najczęściej wskazywaną przeszkodą w rozwoju biznesu były **małe obroty** (16,6% - poziom podobny do analogicznego okresu ubiegłego roku). Znaczenie **konkurencji dużych przedsiębiorstw** oraz **małych i średnich firm** jako barier rozwoju zmniejszyło się (odpowiednio 7,6% i 4,7% wskazań), przy jednoczesnym wzroście czynników dotyczących **zasobów pracy**, a więc zarówno braku pracowników o odpowiednich kwalifikacjach – najwyższy odsetek w historii badania (9,3%) oraz kosztów zatrudniania (6,4%).

Odsetek wskazań na opóźnienia w rozliczeniach z kontrahentami (uwzględniony na wykresie 4) wyniósł 5,1%.

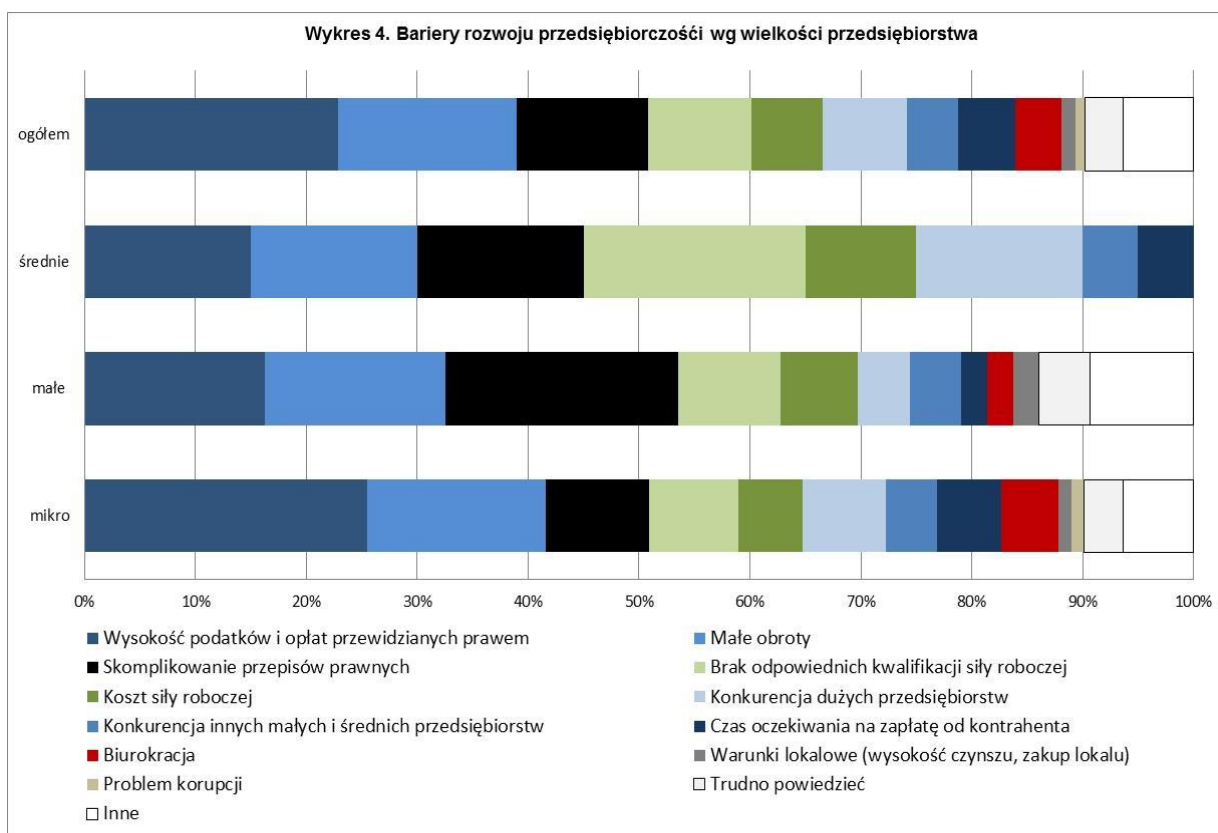

³ Może to być również niezamierzony efekt szerokiej dyskusji na temat otoczenia regulacyjnego, którego usprawnienie znajduje się wśród priorytetów polityki gospodarczej.

W drugiej połowie 2017 roku, podobnie jak w poprzednim badaniu, dla **mikroprzedsiębiorstw** najważniejszą barierą była **wysokość podatków i opłat (25,4%)**, z tym, że odsetek wskazań był o 8 pkt. proc. niższy niż w analogicznym okresie ubiegłego roku. Na drugim miejscu wskazano **małe obroty (16,2%)**, przy czym czynnik ten był bardziej dotkliwy dla samozatrudnionych, co piąty udzielił takiej odpowiedzi. Na trudności z regulacjami wskazywało 9,2% podmiotów.

Przedsiębiorstwa małe natomiast najsilniej odczuły barierę **skomplikowania przepisów prawnych (20,9%)**, odsetek wskazań wzrósł o 6 pkt. proc. w porównaniu do poprzedniego badania. Kolejnymi istotnymi barierami (po 16,3 % odpowiedzi) były: **wysokość danin** oraz **małe obroty**, których udział był o 11 pkt. proc. wyższy niż w badaniu za pierwsze półrocze 2017 roku.

Dla **przedsiębiorstw średnich** najbardziej istotnym problemem był czynnik stojący po stronie pracowników: **kwestia niedopasowań kwalifikacji**. Z brakiem pracowników o określonych kwalifikacjach borykała się co piąta ankietowana firma średnia, podczas gdy w badaniu dot. drugiej połowy 2016 r. problem ten wskazywał co dziesiąty podmiot w tej grupie.

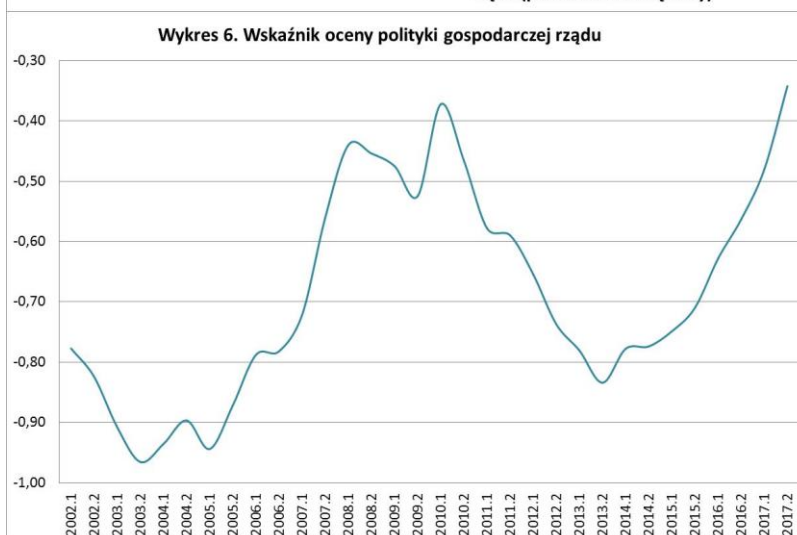
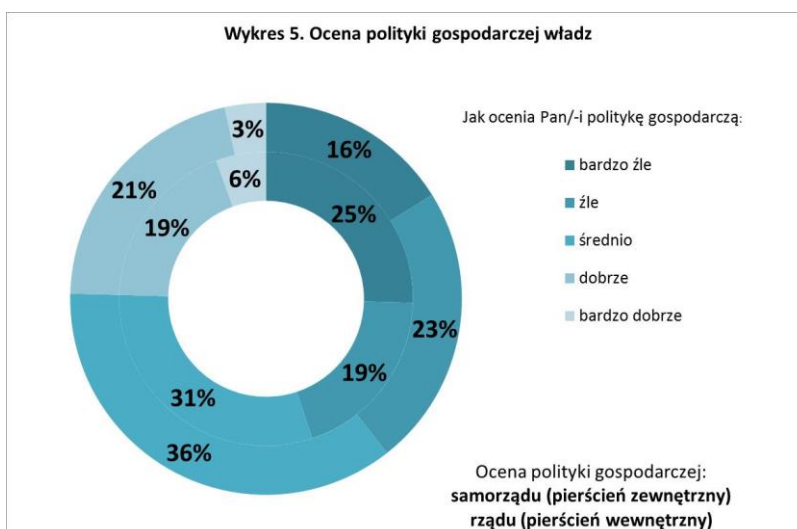
Małe obroty wydają się być barierą w podobnym stopniu dotyczącą przedsiębiorstwa w każdej z badanych grup, podobnie jak konkurencja innych małych i średnich przedsiębiorstw. Skomplikowanie przepisów prawnych, jak już wcześniej zauważono, jest z kolei problemem, który częściej doskwiera małym i średnim podmiotom i jest związany ze skalą prowadzonej działalności, podobnie jak kwestia zasobów ludzkich. Biurokracja, a więc nadmierne obciążenia administracyjne, częściej doskwiera mikroprzedsiębiorstwom, które zazwyczaj nie posiadają wystarczających zasobów kadrowych.

3. Ocena otoczenia w jakim działają przedsiębiorcy

Ocena polityki gospodarczej

To kolejne badanie, w którym odnotowano **poprawę oceny polityki gospodarczej władz**. Co czwarty ankietowany przedsiębiorca wydał **ocenę pozytywną polityce prowadzonej przez rząd** (oceny: dobrze, bardzo dobrze), co należy uznać za wynik rekordowy w całej historii badania. Warto podkreślić, że już czwarte badanie z rzędu obserwujemy ponad 5% udział ocen **bardzo dobrych** (5,5%). Również pierwszy raz od 2011 roku odsetek ocen negatywnie oceniających politykę gospodarczą rządu (odpowiedzi źle lub bardzo źle) był najniższy (44,9%).

Jednocześnie **pogorszyła się ocena władz samorządowych** w porównaniu do ostatniego badania. **Udział odpowiedzi oceniających negatywnie wzrósł o 9 pkt. proc., a pozytywnie spadł o 4 pkt. proc.**, przy czym warto zauważyć, że polityka gospodarcza samorządów zazwyczaj była oceniana lepiej niż rządu.

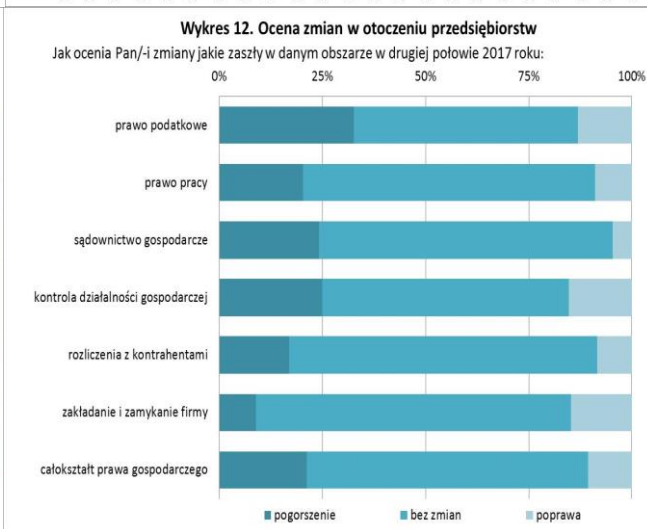
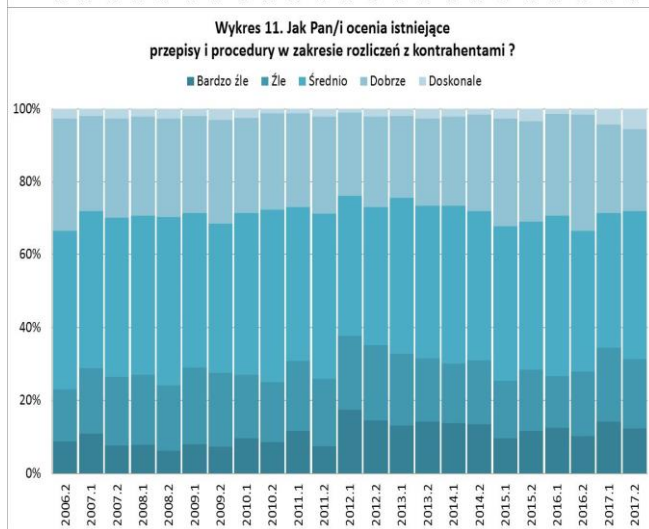
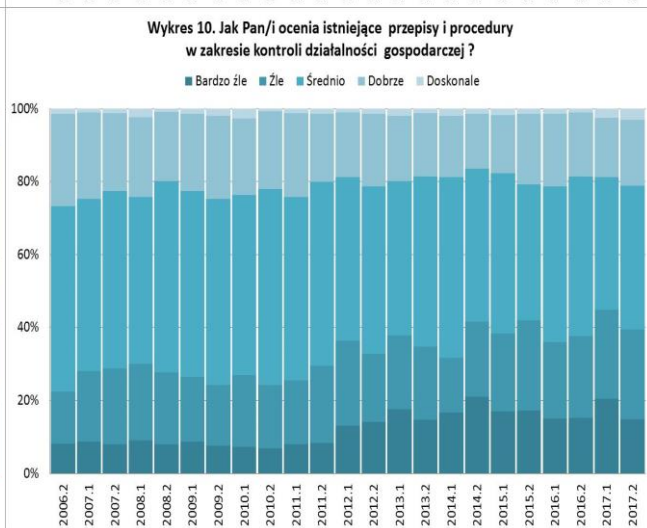
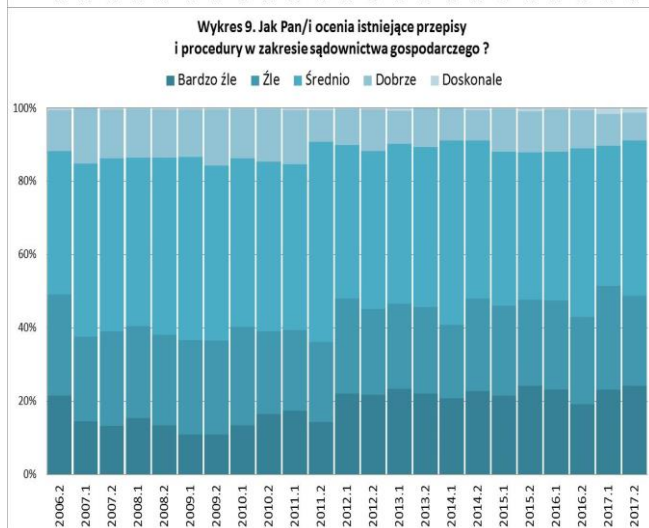
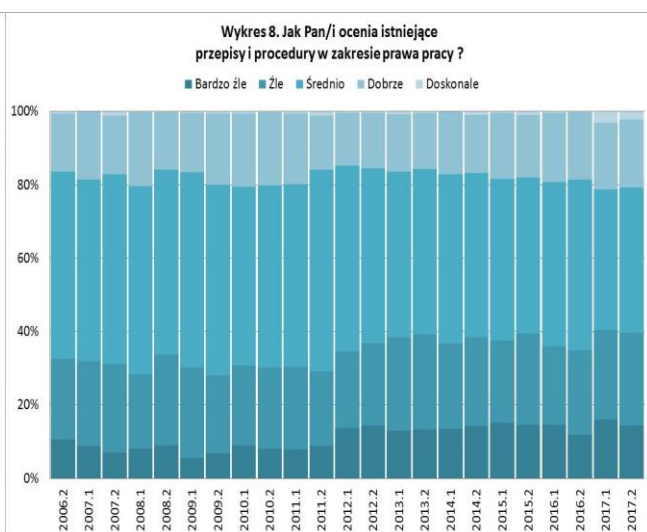
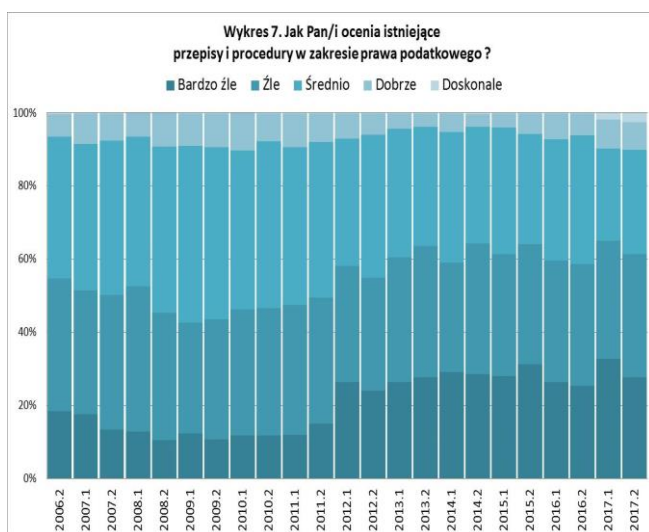

W drugiej połowie 2017 roku **wskaźnik oceny polityki gospodarczej prowadzonej przez rząd utrwalił swój wzrostowy trend** i osiągnął poziom -0,34, co stanowi najwyższą wartość od początku trwania badania.

Ocena obowiązujących przepisów i procedur

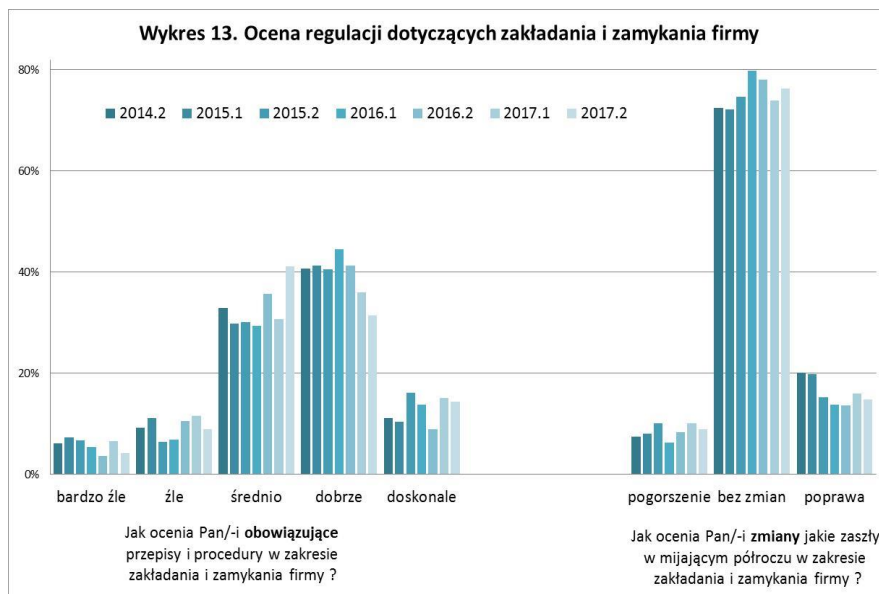
W drugiej połowie 2017 roku nadal wysoki odsetek ocen negatywnych (jakość przepisów ocenionych źle lub bardzo źle) odnosiła się do przepisów i procedur prawa podatkowego (61%) oraz sądownictwa gospodarczego (49%). Wysokie udziały ocen negatywnych dotyczyły również oceny prawa pracy (40%) oraz kontroli działalności gospodarczej (39%). Przewaga ocen pozytywnych nad negatywnymi wystąpiła w obszarze przepisów i procedur w zakresie zakładania i zamykania firmy: 46% ankietowanych przedsiębiorców oceniło je pozytywnie.

Porównując drugą z pierwszą połową 2017 roku, odsetek odpowiedzi oceniających negatywnie obowiązujące przepisy i procedury spadł o 5 pkt. proc. w zakresie kontroli działalności gospodarczej oraz o 3 pkt. proc. w zakresie: prawa podatkowego, sądownictwa gospodarczego oraz rozliczeń z kontrahentami.

W drugiej połowie 2017 roku, podobnie jak we wcześniejszych badaniach, większość przedsiębiorców oceniła, że nie zauważyła zmian w procedurach i przepisach. Jednocześnie udział wskazujących na pogorszenie przepisów jest z reguły wyższy niż udział obserwujących poprawę. Jedynym wyjątkiem jest tu obszar zakładania i zamykania firmy - więcej ankietowanych widzi poprawę niż pogorszenie przepisów. W porównaniu do poprzedniego badania, udział odpowiedzi negatywnie oceniających zmiany przepisów nieznacznie zmniejszył się, a wzrósł – oceniających pozytywnie. Tym niemniej, co trzeci ankietowany niekorzystnie ocenił zmiany w prawie podatkowym, co czwarty w sądownictwie gospodarczym i kontroli działalności, a co piąty w prawie pracy. 15% przedsiębiorców wskazało na poprawę przepisów dot. kontroli działalności gospodarczej, a 13% oceniło korzystnie zmiany przepisów dot. prawa podatkowego.

W zakresie regulacji dotyczących **zakładania i zamykania firm**, podobnie jak we wcześniejszych badaniach większość przedsiębiorców nie zaobserwowała zmian, jednocześnie więcej ankietowanych zauważyła raczej poprawę niż pogorszenie przepisów. 46% ankietowanych, a więc podobnie jak w poprzednim badaniu, oceniło obowiązujące przepisy w tym obszarze jako „dobre” i „doskonałe”.

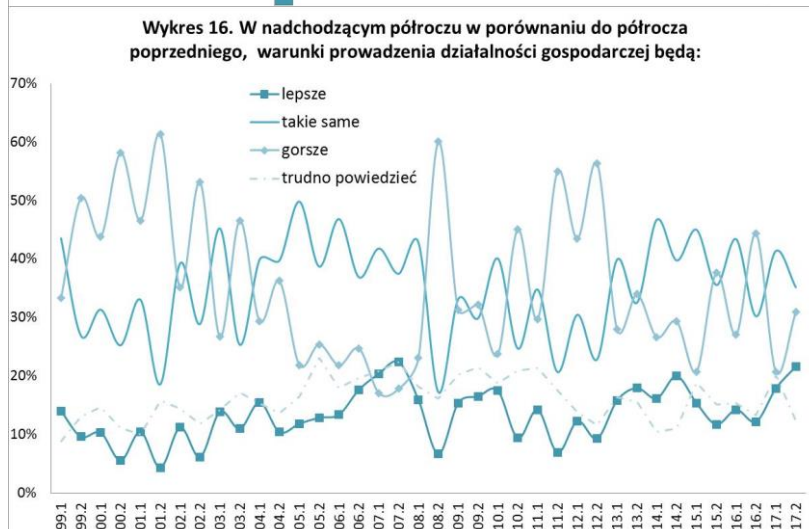
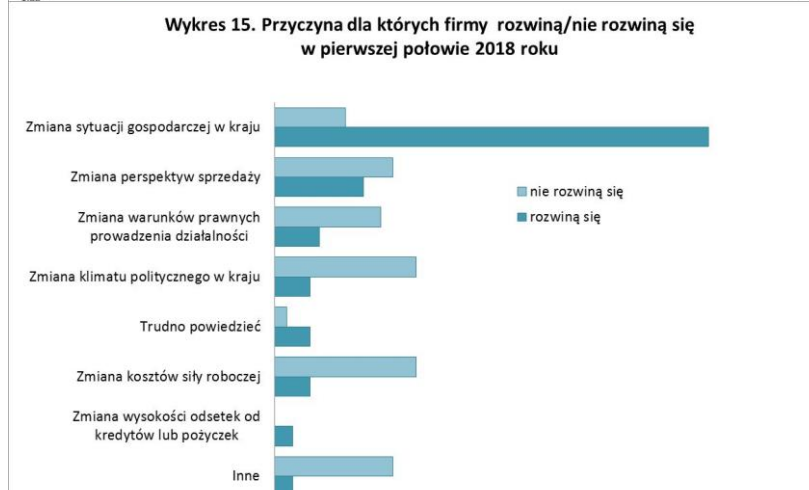
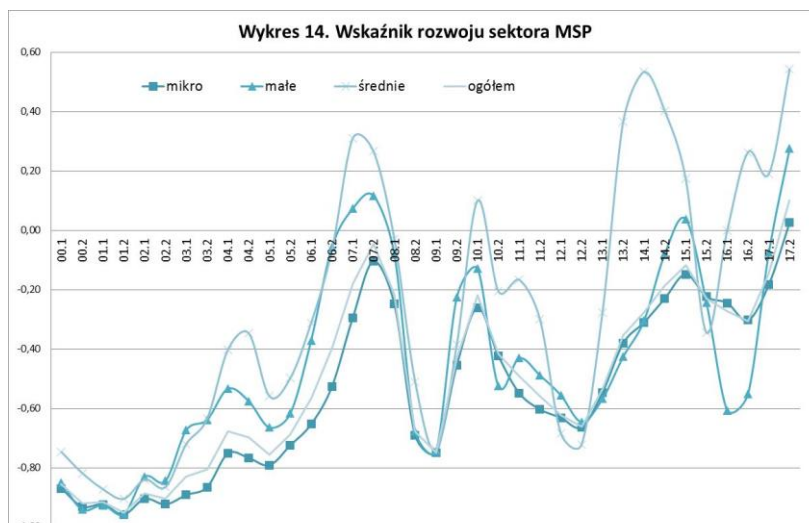

4. Ocena perspektyw rozwojowych sektora MSP

To już drugie badanie, w którym wskaźnik rozwoju sektora MSP wzrósł – **przedsiębiorcy mają optymistyczne nastawienie do perspektyw rozwojowych kolejnego półrocza**. Trend ten obserwowano we wszystkich grupach wielkości podmiotów. Przedsiębiorcy działający w miastach częściej niż ci działający na obszarach wiejskich oceniali, że firmy będą się rozwijać. Po raz pierwszy w historii badania wskaźnik osiągnął wartość dodatnią, również dla każdej z grup wielkości podmiotów.

Podobnie jak w poprzednich ankietyzacjach ważnym czynnikiem mającym wpływ na rozwój przedsiębiorstw pozostaje **sytuacja gospodarcza w kraju**. Wśród czynników stanowiących barierę rozwoju ankietowani przedsiębiorcy wskazali **koszty siły roboczej** oraz **klimat polityczny**.

31% przedsiębiorców spodziewało się pogorszenia warunków prowadzenia działalności gospodarczej w pierwszej połowie 2018, 35% przedsiębiorców oceniło, że pozostaną one niezmienione, a 22% oczekiwało poprawy. Należy zauważyć, że ocena warunków, w jakich funkcjonują firmy, podlega cykliczności: jest zazwyczaj mniej negatywna w przypadku drugiego półrocza roku kalendarzowego.

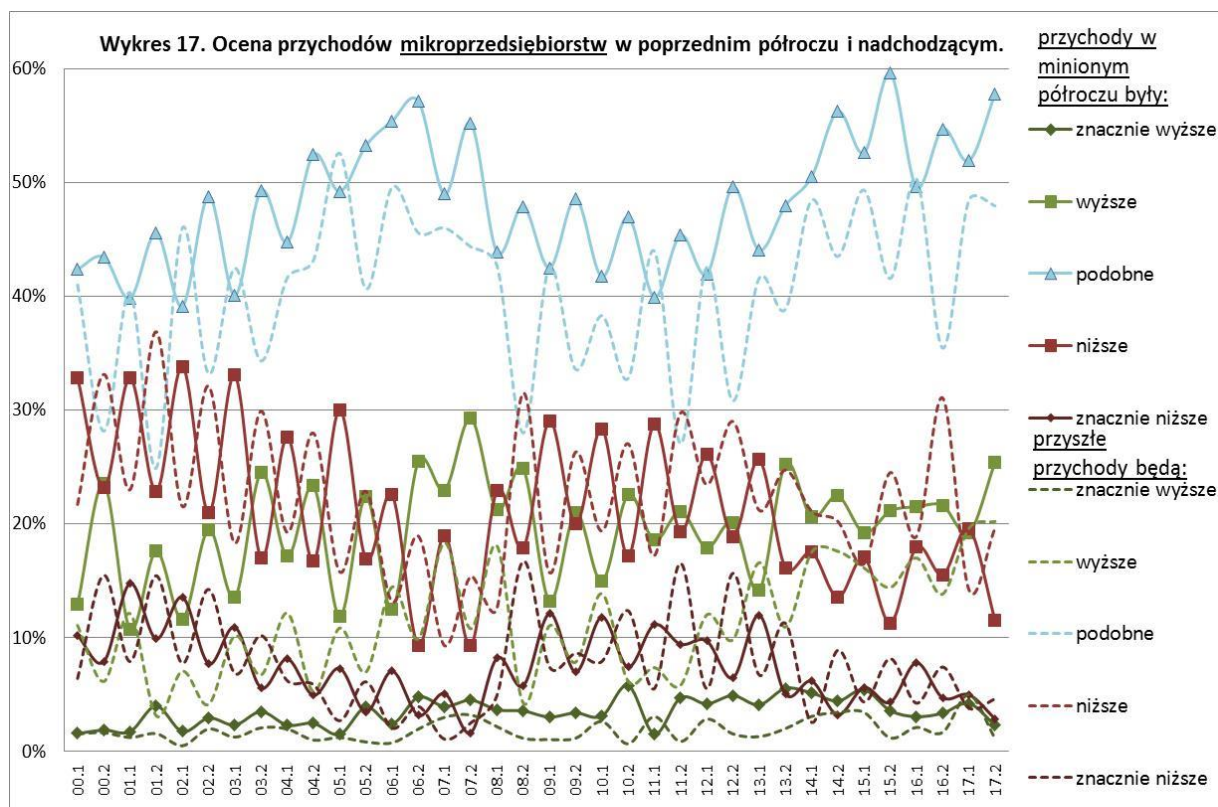
5. Przychody, zysk

Przychody

Wielkość przychodów w firmach cechuje sezonowość: w drugim półroczu przychody firm zazwyczaj rosną, co znajduje swoje odzwierciedlenie w ocenach i prognozach przychodów. Ponad połowa (56%) przedsiębiorców deklarowała przychody w drugiej połowie 2017 roku na podobnym poziomie jak w półroczu poprzedzającym. **31%, a więc o 7 pkt. proc. więcej niż w poprzednim badaniu, oceniło, że przychody wzrosły, a 14%, że spadły (o 10 pkt. proc. mniej niż w poprzednim badaniu).** Przedsiębiorcy byli mniej optymistyczni odnośnie do szacowania przyszłych przychodów niż w badaniu poprzednim: 20% szacowało ich wzrost (spadek odsetka o 4 pkt. proc.), 25% oczekiwało spadku przychodów (wzrost odsetka o 8 pkt. proc.), a utrzymania tego samego poziomu przychodów spodziewało się 49%.

Uwzględniając rodzaj prowadzonej działalności, najlepiej swoją sytuację pod względem wzrostu przychodów w drugiej połowie 2017 roku ocenili przedsiębiorcy z branży horeca⁴, budownictwa oraz usług przewozowych (odsetki odpowiednio: 67%, 52%, 39%). Spadek przychodów zaobserwowali przedsiębiorcy również w branży horeca, następnie handlu i usług pozostałych (kolejno: 17%, 16% i 14%).

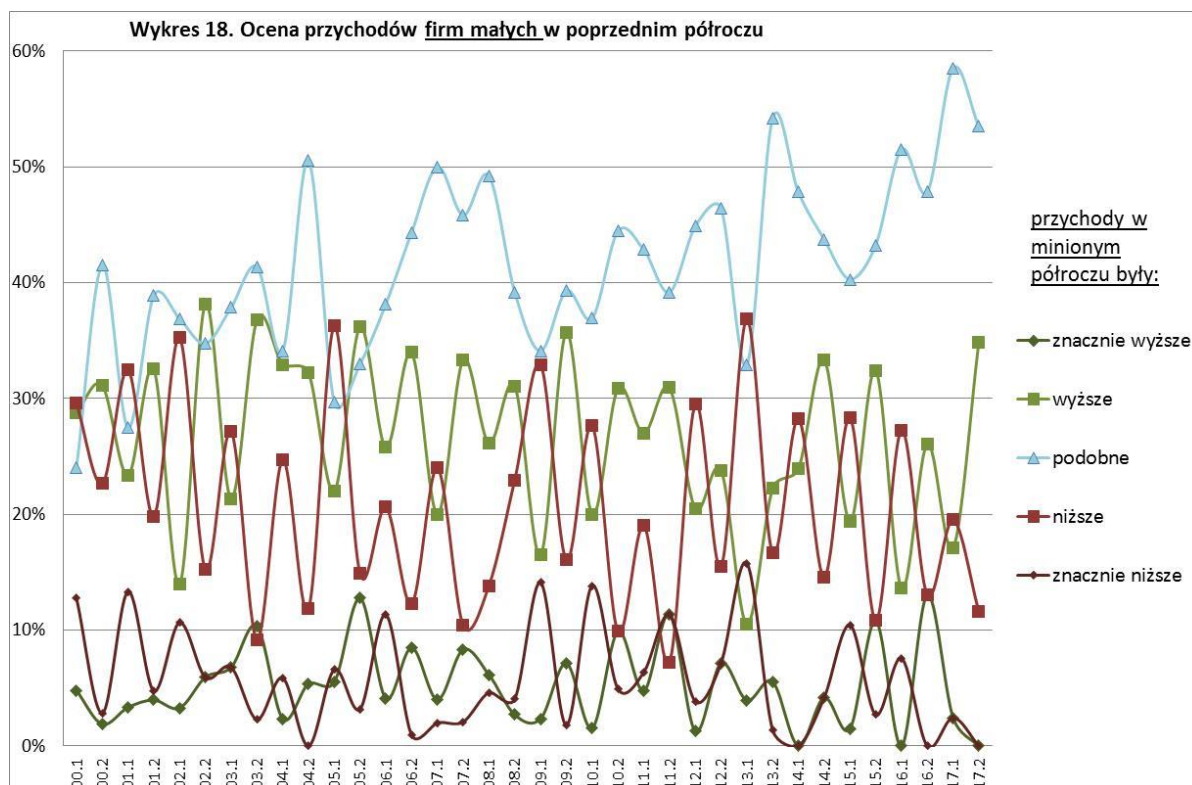
W drugiej połowie 2017 roku 58% ankietowanych mikroprzedsiębiorstw osiągnęło podobny poziom przychodów jak w półroczu poprzednim, **28% zwiększyło przychody, a wśród 14% przychody spadły.** 48% ankietowanych mikroprzedsiębiorstw spodziewa się, że w pierwszej połowie 2018 roku przychody nie ulegną zmianie. Częściej mikroprzedsiębiorstwa spodziewają się spadku (24%) niż wzrostu (21%) przychodów – odwrotnie niż w poprzednim badaniu.

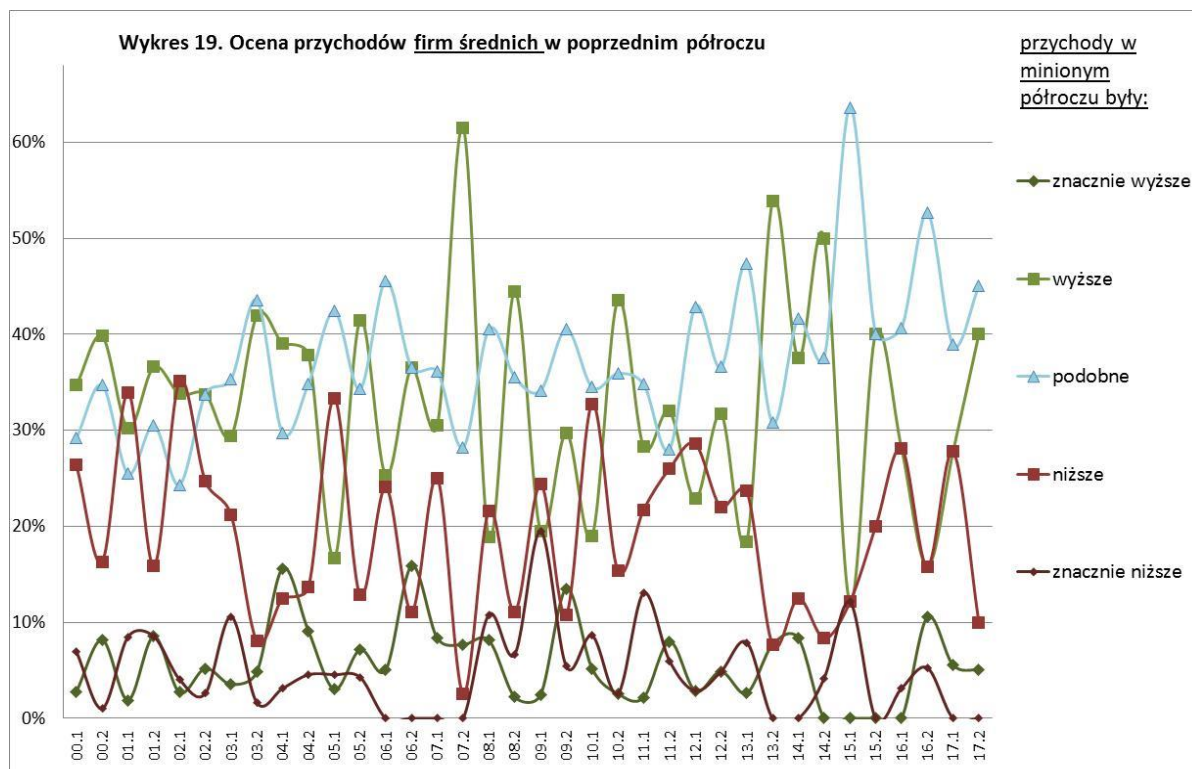
W grupie firm małych 53% ankietowanych oceniło poziom przychodów w drugiej połowie 2017 r. na taki sam jak w poprzednim półroczu, 35% notowało wzrost, a 12% oceniło, że przychody spadły. 44% przedsiębiorców spodziewa się, że w pierwszej połowie 2018 roku przychody pozostaną na

⁴ Z uwagi na niską reprezentację podmiotów tego działu – wyniki należy interpretować z ostrożnością.

podobnym poziomie. Jednocześnie dwukrotnie więcej spodziewa się ich spadku (37%) niż wzrostu (14%). 5% ankietowanym, w tej grupie przedsiębiorstw, trudno było oszacować przyszłe przychody.

Grupa **przedsiębiorstw średnich** jest zazwyczaj najmniej reprezentatywna (niewielka liczba firm w próbie), stąd też duże rozpiętości odpowiedzi i wrażliwość analiz na dane skrajne. W drugiej połowie 2017 roku, 45% ankietowanych obserwowało wzrost i tyleż samo - podobny poziom przychodów. 10% oceniło, że przychody spadły. 65% ankietowanych spodziewa się, że przychody w pierwszej połowie 2018 roku będą na podobnym poziomie, 20% oczekuje wzrostu, a 5% spadku.

Zysk

W drugiej połowie 2017 roku, 68% przedsiębiorców odnotowało zysk z prowadzonej przez siebie działalności (udział ten był o 9 pkt. proc. większy w porównaniu do poprzedniego badania). Najwyższy udział firm rentownych zadeklarowali właściciele małych podmiotów. 15% ankietowanych przedsiębiorców poniosło stratę (o 8 pkt. proc. mniej niż w poprzednim badaniu), a 17% osiągnęło przychody na poziomie kosztów.

Wynik finansowy wg 58% ankietowanych firm w drugiej połowie 2017 roku nie uległ zmianie w porównaniu z poprzednim półroczem. 28% ankietowanych wskazało na poprawę, a 13% na pogorszenie wyniku finansowego, co oznacza poprawę sytuacji finansowej podmiotów w porównaniu do poprzedniej ankietyzacji (w poprzedniej ankiecie udziały wyniosły odpowiednio 23% i 24%). Pod względem korzystnej dynamiki wyniku finansowego, najlepiej prezentuje się sytuacja podmiotów średnich (40% poprawa, 20% pogorszenie) i następnie małych (35% poprawa; 19% pogorszenie). Wśród mikroprzedsiębiorstw 25% obserwowało jego poprawę, a 12% pogorszenie.

37% ankietowanych przedsiębiorców pytanych o oczekiwany wynik w pierwszej połowie 2018 roku, spodziewa się, że zysk firmy będzie podobny. O 6 pkt. proc. mniej ankietowanych niż w poprzednim badaniu, spodziewa się zwiększenia zysków. 18% ankietowanych miało trudność z określeniem tej prognozy.

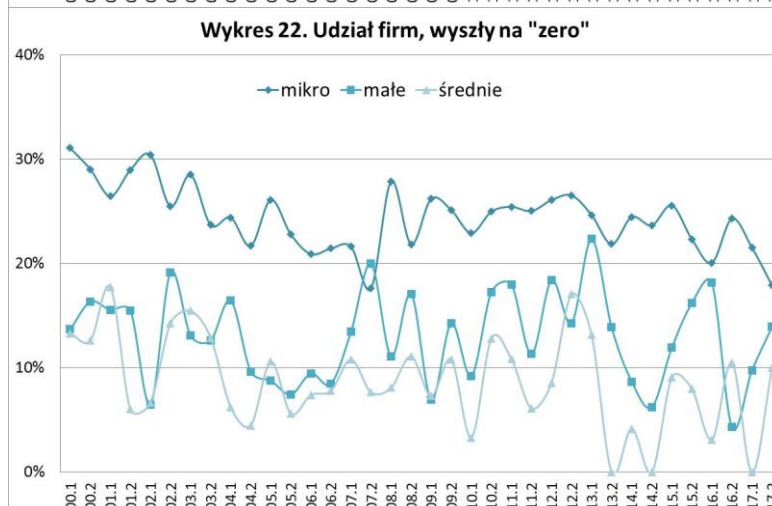
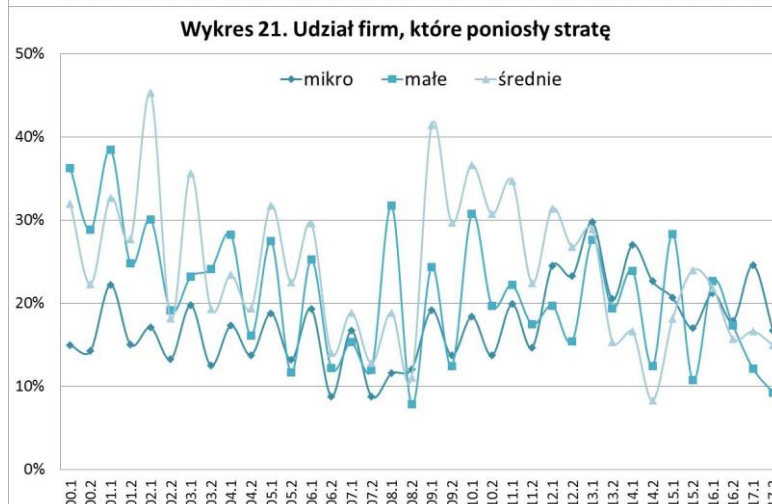
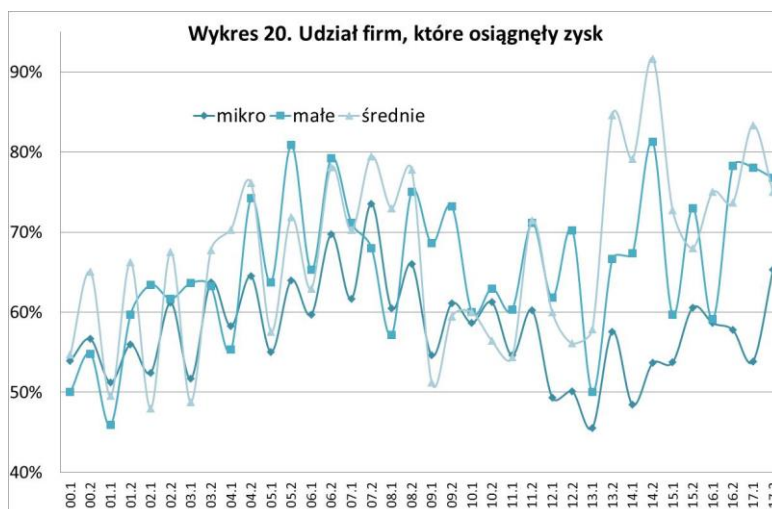

Tabela 1. Przewidywana przez przedsiębiorców zmiana wyniku finansowego (odsetek wskazań)

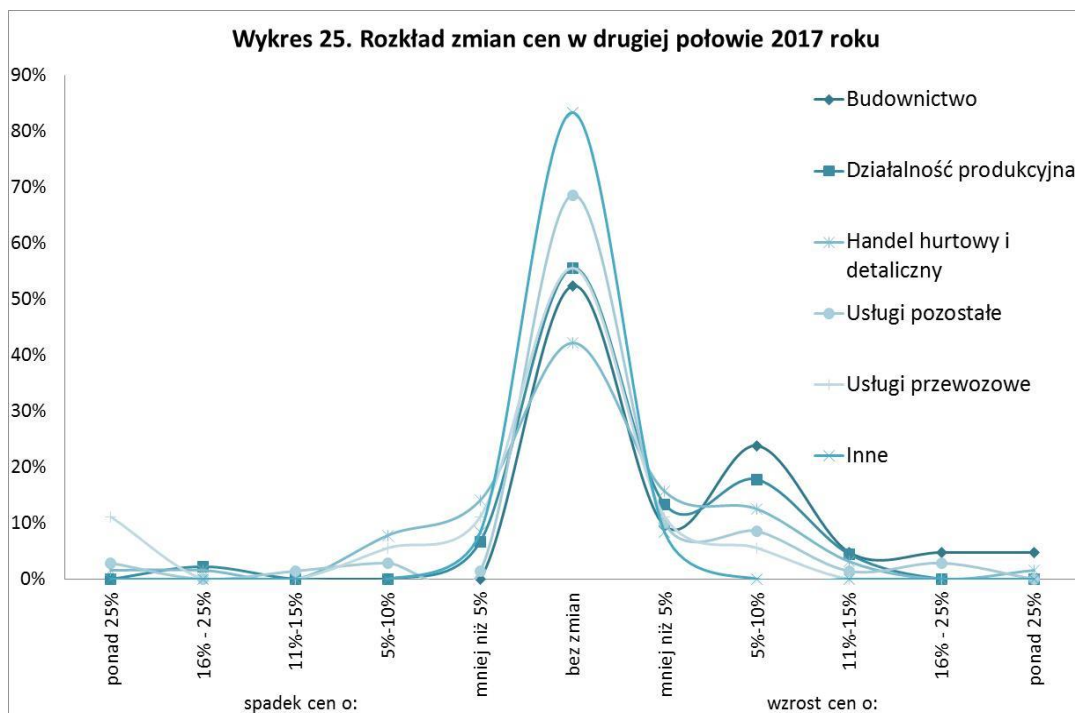
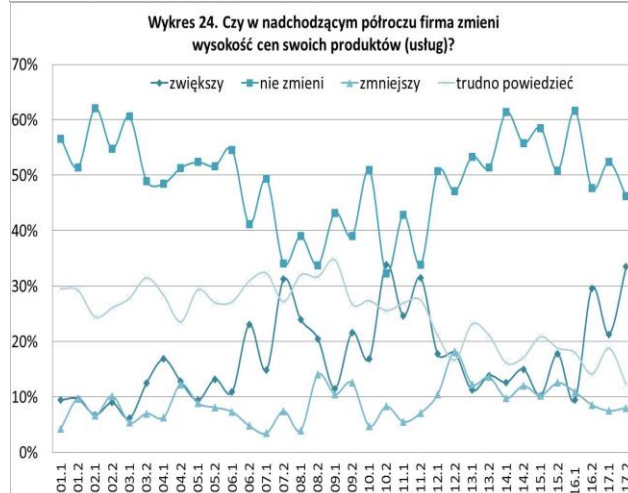
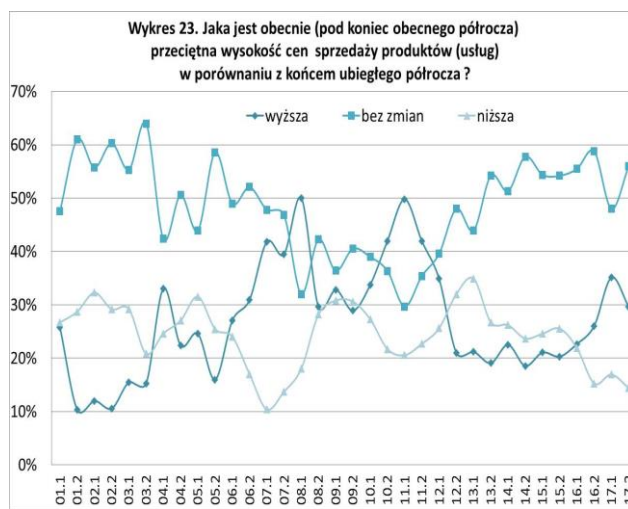
W pierwszej połowie 2018 roku w porównaniu z drugą połową 2017 roku firma:	Firmy:			
	mikro	małe	średnie	ogółem
Będzie miała podobny zysk	40%	26%	35%	37%
Trudno powiedzieć	17%	26%	10%	18%
Zmniejszy zysk	13%	19%	20%	15%
Zwiększy zysk	13%	9%	20%	13%
Przejdzie ze strat na zyski	6%	2%	5%	5%
Strata będzie podobna	5%	0%	5%	4%
Zmniejszy straty	3%	7%	0%	3%
Zwiększy straty	2%	5%	0%	3%
Przejdzie z zysków do strat	1%	7%	5%	2%

6. Ceny

W drugiej połowie 2017 roku 56% ankietowanych przedsiębiorstw nie zmieniło cen swoich towarów/usług. W porównaniu do poprzedniego badania o 5 pkt. proc. zmniejszył się odsetek przedsiębiorców, którzy podwyższyli ceny (30%). W zdecydowanej mierze były to wzrosty cen do 10%, natomiast spadki do 5%. Rozpatrując wielkość podmiotu, częściej na wzrost cen decydowały się podmioty średnie, natomiast na obniżki mikroprzedsiębiorstwa. Niższe ceny zadeklarowało 14% podmiotów.

W pierwszej połowie 2018 roku 46% ankietowanych planowało pozostawienie cen na poziomie z drugiej połowy 2017 roku. Zmniejszenie cen zadeklarowało 8% podmiotów, z czego w grupie 9% mikroprzedsiębiorstw, 2% firm małych i 10% średnich. Wzrosty cen planowało 33%, z czego 31% podmiotów mikro, 37% małych i 45% średnich. Na brak ruchów w tym zakresie wskazywał najwyższy odsetek mikroprzedsiębiorców.

W drugiej połowie 2017 roku ceny najczęściej podnosiły przedsiębiorstwa budowlane. Spadek stawek deklarowały z kolei przedsiębiorstwa zajmujące się usługami przewozowymi⁵.

⁵ W tym przekroju brak danych dla branży horeca, z uwagi na niską reprezentatywność w badaniu.

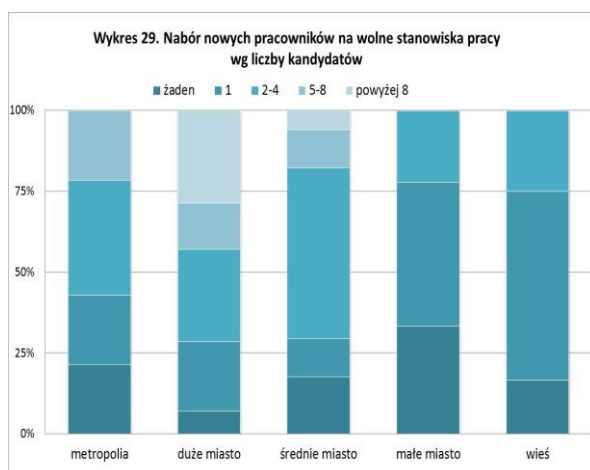
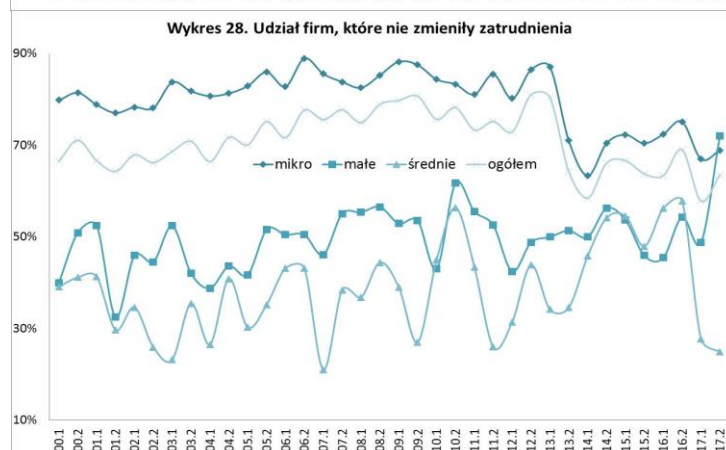
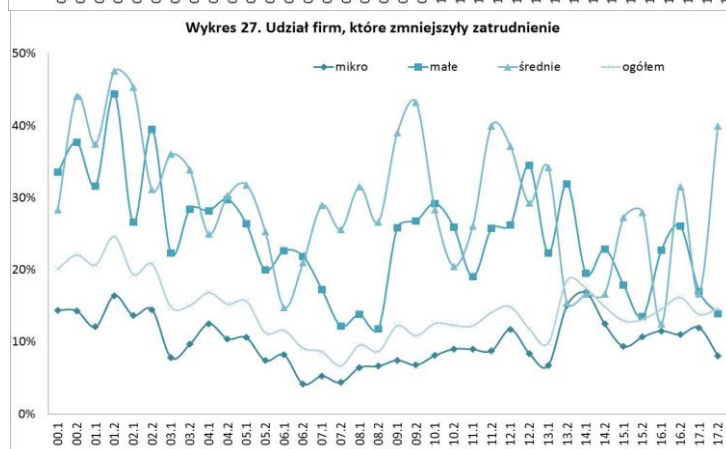
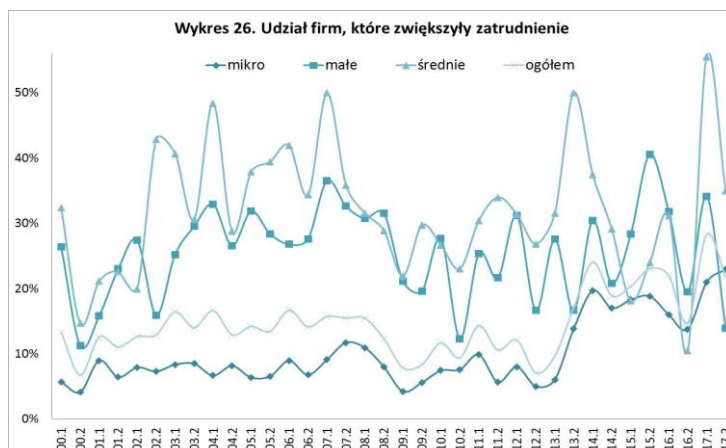
7. Zatrudnienie i wynagrodzenia

W bieżącym badaniu 58% ankietowanych przedsiębiorstw zatrudniało pracowników i wyniki badania w tej części dotyczą tej właśnie grupy podmiotów. W tej grupie przedsiębiorstw 39% stanowiły podmioty, w których pracowało od 1 do 5 pracowników, 15% od 6 do 9 pracowników, 31% od 10 do 49 pracowników, 9% od 50 do 99 pracowników i 5% od 100 pracowników wzwyż.

W drugiej połowie 2017 roku 22% firm zwiększyło zatrudnienie (o 6 pkt. proc. mniej niż w poprzednim badaniu). Rozpatrując obszar terytorialny, najczęściej zwiększały zatrudnienie firmy działające w dużych miastach (26%), natomiast brak zmian deklarował znaczny odsetek firm działających w małych miastach (81%).

W ujęciu branżowym, sektorami, w których najczęściej zwiększano zatrudnienie były **budownictwo** oraz **produkcja**. Spośród firm, które notowały wzrosty w zatrudnieniu, 57% dotyczyło dodatkowych 1-2 pracowników. Wśród podmiotów notujących spadek zatrudnienia, dotyczył on w 60% zmniejszenia liczby pracowników o 1-2.

Zatrudnienie zmniejszyło 15% firm zatrudniających pracowników (odsetek zbliżony do poprzedniego badania).

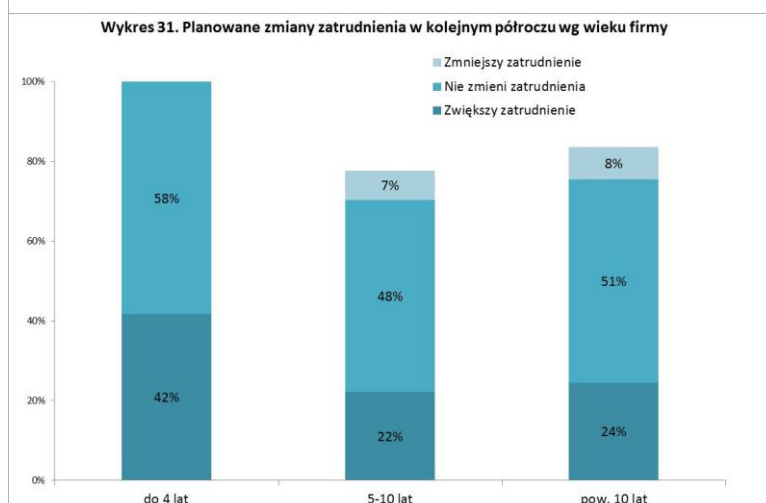
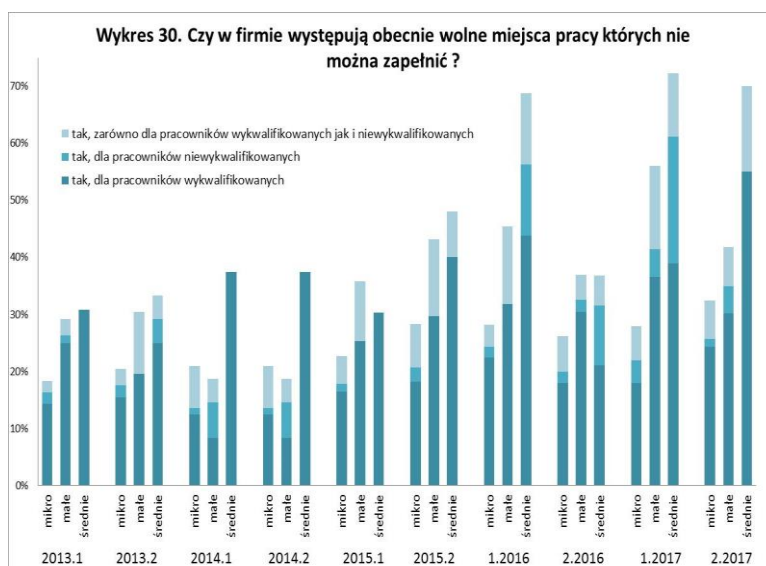
Postępowanie kwalifikacyjne

Nabór nowych pracowników przeprowadziło 48% ankietowanych firm zatrudniających pracowników. Największe problemy z podażą kandydatów miały firmy z małych miast i wsi. Blisko 2/3 ankietowanych przedsiębiorstw prowadzących nabór nie zapełniło wakatów, czego główną przyczyną były zbyt wysokie oczekiwania płacowe kandydatów.

Wolne miejsca pracy i zatrudnianie nowych pracowników

Wolne miejsca pracy istniały w 41% firm (zatrudniających pracowników), z czego 25% dla pracowników wykwalifikowanych, 2% dla pracowników niewykwalifikowanych, a 8% zarówno dla wykwalifikowanych jak i niewykwalifikowanych. Najwyższy odsetek wolnych miejsc pracy obserwowany był w branżach **horeca, budownictwie i produkcji**.

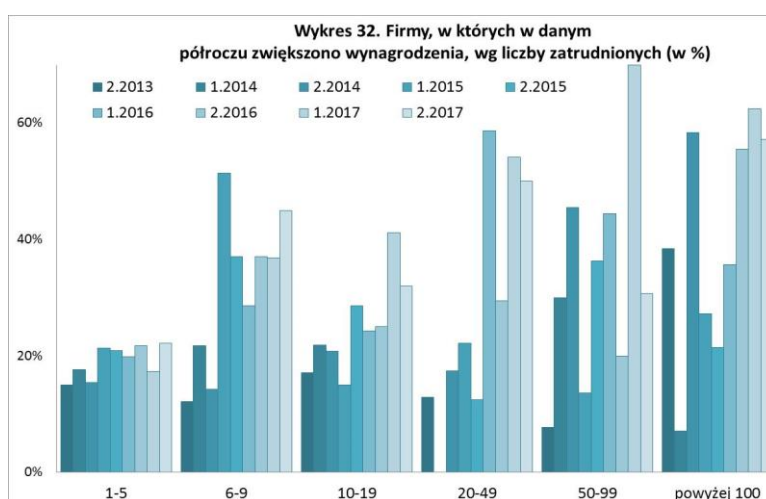
Co czwarte przedsiębiorstwo zatrudniające pracowników (**o 5 pkt. proc. więcej niż w poprzednim badaniu**) planowało **zwiększenie zatrudnienia w pierwszej połowie 2018 roku**. 51% nie zamierzało zmieniać zatrudnienia, natomiast 7% planowało jego zmniejszenie (relatywnie podobnie jak w poprzednim półroczu). Wyższy odsetek przedsiębiorstw planujących zwiększenie zatrudnienia obserwowany był wśród podmiotów działających do 4 lat, jednak z uwagi na ich małą reprezentację (9%) w grupie firm zatrudniających pracowników, do wyników tej grupy należy podchodzić z ostrożnością.

Wynagrodzenia

Spośród ankietowanych firm zatrudniających pracowników, w drugiej połowie 2017 roku, **34% podmiotów zdecydowało o zwiększeniu wynagrodzenia** **pracownikom**. Analizując wiek przedsiębiorstwa, na podwyżki decydowały się przede wszystkim firmy działające dłużej niż 10 lat (37%). Jednocześnie co druga z ankietowanych firm zatrudniających pracowników **zamierza pozostawić wynagrodzenia na nie**

zmienionym poziomie, podczas gdy **42% planuje wzrost wynagrodzeń w pierwszej połowie 2018 roku**.

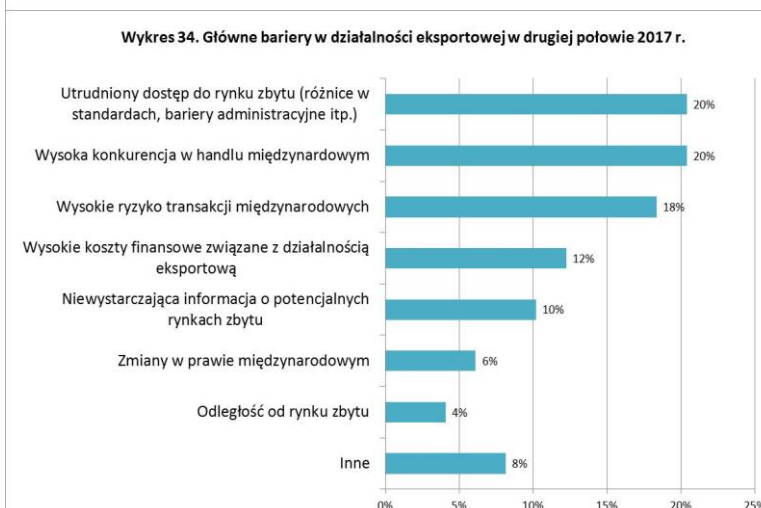
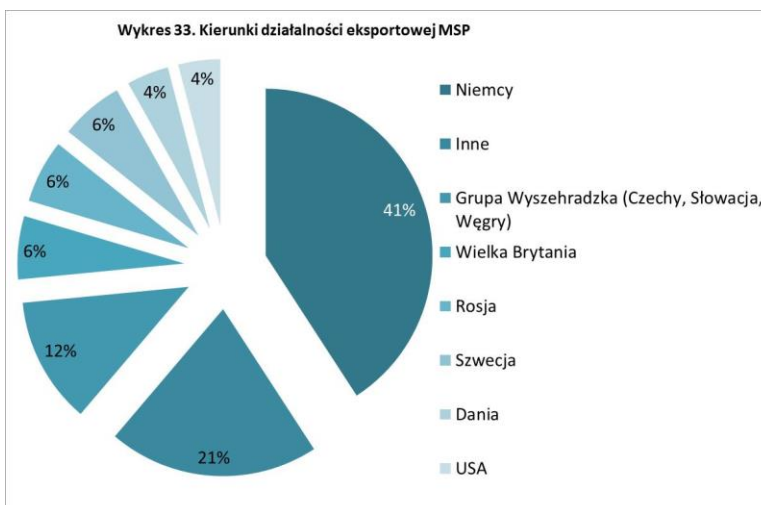
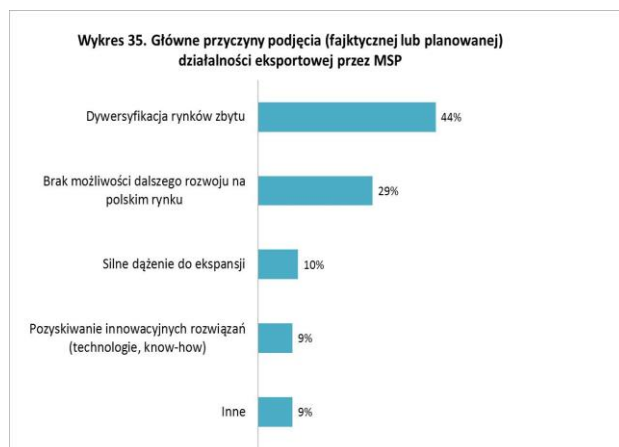
8. Eksport i działalność firm za granicą

W drugiej połowie 2017 roku udział przedsiębiorstw, które deklarowały sprzedaż towarów/usług za granicę był o 4 pkt. proc. wyższy w porównaniu do poprzedniego badania i wyniósł 21% (było to 16% mikroprzedsiębiorców, 33% firm małych i 35% firm średnich). Natomiast spośród tych, które aktualnie nie eksportują, 9% zamierza w ciągu najbliższych 1-2 lat rozpocząć taką działalność.

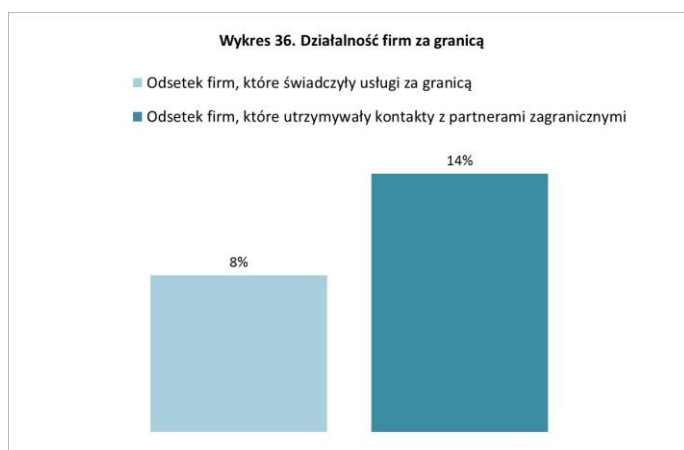
49% eksporterów wysyłało za granicę towary/usługi o wartości mniejszej niż 20% ogółu produkcji. Udział eksportu w produkcji ogółem mieszczący się w przedziale 20%-80% deklarowało 41%, a 10% wskazało na udział przekraczający ponad 80%. Krajami wymienianymi najczęściej jako kierunek eksportu były Niemcy, kraje Grupy Wyszehradzkiej oraz Wielka Brytania.

Utrudniony dostęp do rynku zbytu, wysoka konkurencja w handlu międzynarodowym oraz wysokie ryzyko transakcji międzynarodowych to główne bariery napotymane przez przedsiębiorców w działalności eksportowej.

Główną przyczyną zaangażowania w wymianę handlową jest **dywersyfikacja rynku zbytu, następnie brak możliwości rozwoju na polskim rynku**. Zaledwie 9% ankietowanych decydujących się na działalność eksportową chce w ten sposób pozyskać dostęp do innowacji.

Wśród ankietowanych eksporterów ok. 53% spodziewa się, że w pierwszej połowie 2018 roku eksport nie ulegnie zmianie, ok. 22% - oczekiwało jego wzrostu, a ok. 12% spadku. Jednocześnie ok. 12% eksporterów nie potrafiło określić, czy eksport wzrośnie czy spadnie.

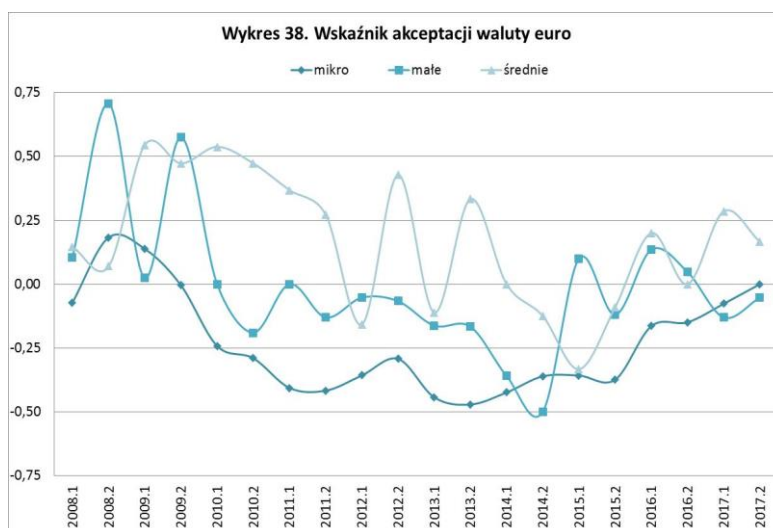
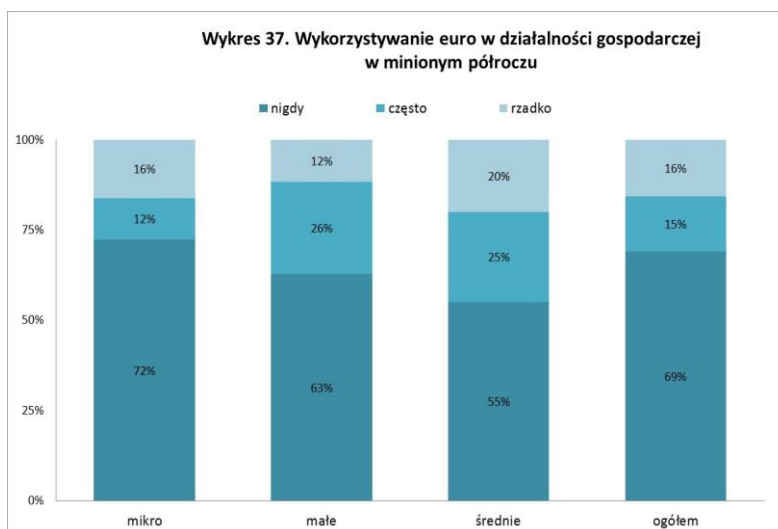
W drugiej połowie 2017 roku, niezależnie od prowadzonej działalności eksportowej, **23% ankietowanych przedsiębiorców zadeklarowało prowadzenie działalności za granicą**. 14% prowadziło działalność poprzez kontakty handlowe (np. udział w targach międzynarodowych), a 8% świadczyło usługi za granicą.

9. Przyjęcie euro w ocenie przedsiębiorców

W drugiej połowie 2017 roku, o 6 pkt. proc. więcej niż w poprzednim badaniu, tj. 31% ankietowanych przedsiębiorstw wykorzystywało walutę euro w działalności gospodarczej. Wśród firm małych i średnich udziały te były wyższe i wynosiły odpowiednio 37% i 45%.

W bieżącym badaniu odsetek mikroprzedsiębiorców odnoszących się pozytywnie do przyjęcia waluty euro wzrósł o 1 pkt. proc., natomiast wśród podmiotów małych i średnich spadł (odpowiednio o 3 i 15 pkt. proc.). Towarzyszył temu również spadek odsetka odpowiedzi negatywnie oceniających przyjęcie euro, który obserwowano w każdej z analizowanych grup wielkości. Wpływ na ta sytuację miał wzrost odsetka odpowiedzi neutralnych: „nie wiem” (wśród mikro i małych firm) oraz o braku wpływu (firmy małe i średnie). Udział ankietowanych przedsiębiorców, którzy odpowiedzieli, że przyjęcie przez Polskę waluty euro w ciągu kilku najbliższych lat będzie miało pozytywne skutki dla funkcjonowania ich biznesów wyniósł 28%. Również 28% ankietowanych (o 3 pkt. proc. mniej niż w poprzedniej ankiecie) wskazało na negatywne skutki wprowadzenia euro, a 15% stwierdziło, że wprowadzenie euro nie będzie miało wpływu na funkcjonowanie ich firmy. 29% ankietowanych nie było w stanie określić, jakie skutki będzie miało wprowadzenie euro.

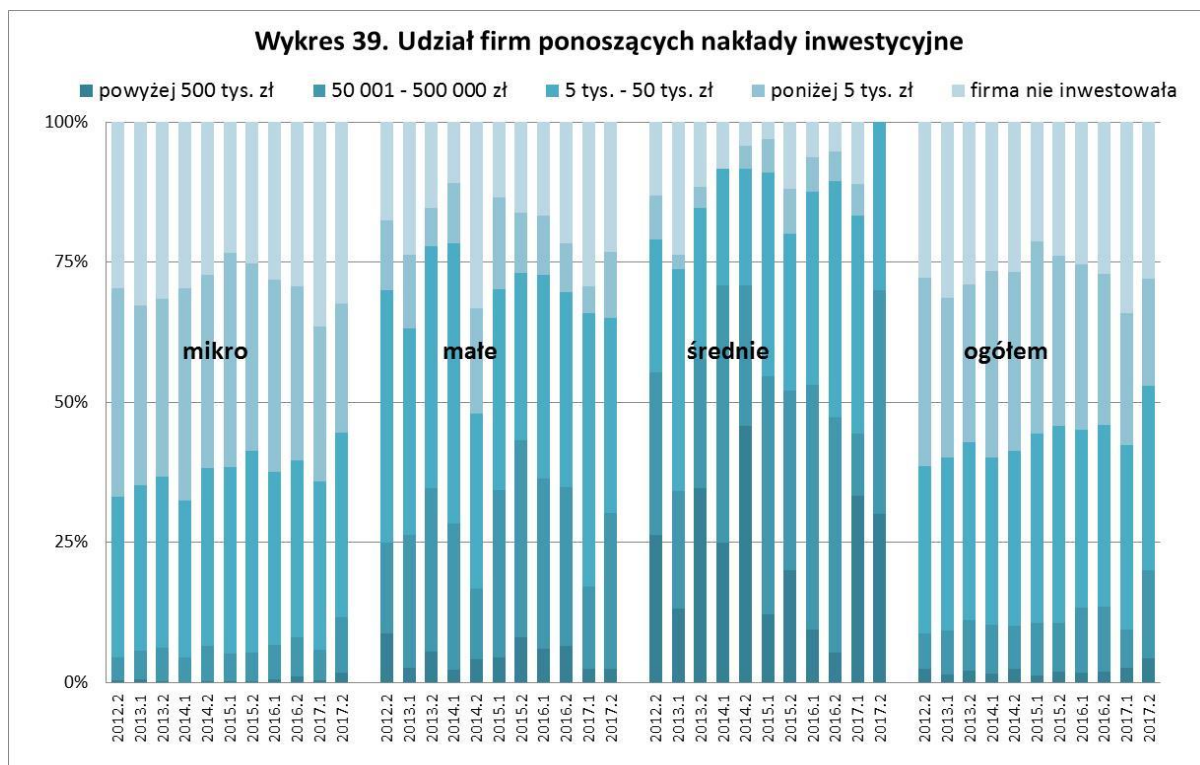
W ostatnich ankietyzacjach można zaobserwować zrównanie się (w odniesieniu do całego sektora MŚP) odpowiedzi pozytywnych i negatywnych dotyczących przyjęcia waluty euro, co ma miejsce po raz pierwszy od 2 kw. 2009 r. (kiedy to pozytywne opinie przeważały). Wartość wskaźnika akceptacji waluty euro w syntetyczny sposób mierzącego nastawienie przedsiębiorców wobec waluty euro, w drugiej połowie 2017 roku, dla firm mikro wyniosła zero, wśród małych podmiotów przeważają głosy negatywne, a w grupie średnich firm – więcej ankietowanych dopuszczało możliwość rozliczeń w euro.

10. Inwestycje i ich finansowanie, kredyt bankowy

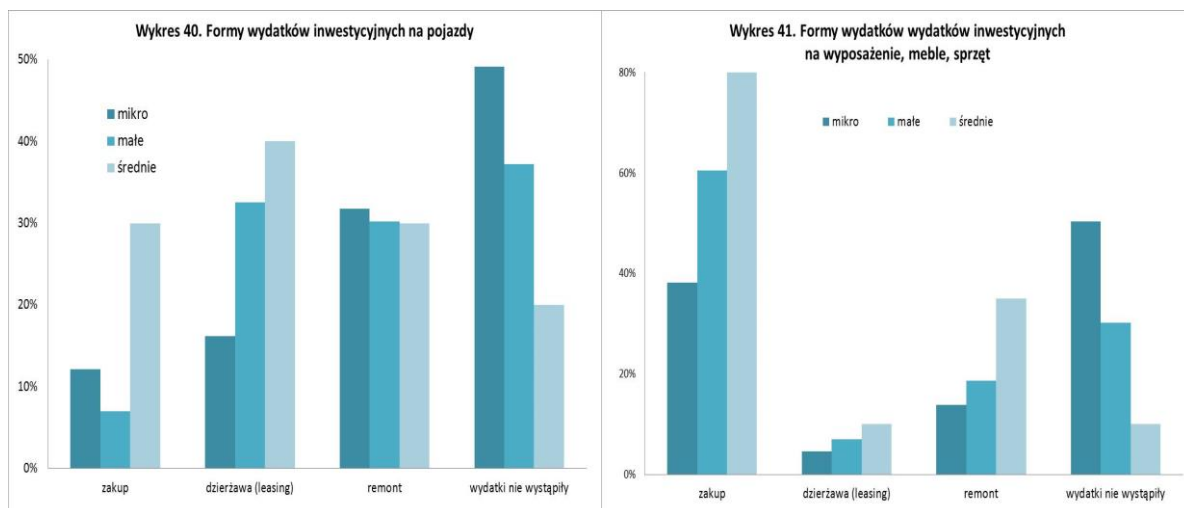
W drugiej połowie 2017 roku udział firm, które poniosły nakłady inwestycyjne wyniósł 72%, a więc był o 5 pkt. proc. wyższy niż w poprzednim badaniu. 33% ankietowanych firm (tyle samo ile w poprzednim badaniu) wydało na inwestycje od 5 tys. zł do 50 tys. zł, a 19% zainwestowało kwotę poniżej 5 000 zł. Nakłady inwestycyjne w kwocie powyżej 50 000 zł poniosło co piąte ankietowane przedsiębiorstwo, co należy uznać za korzystną zmianę w strukturze wielkości nakładów na inwestycje.

W bieżącym badaniu przedsiębiorcy z dużych miast inwestowali najczęściej (83%). Najniższy udział firm ponoszących nakłady zaobserwowano w średnich miastach (63%).

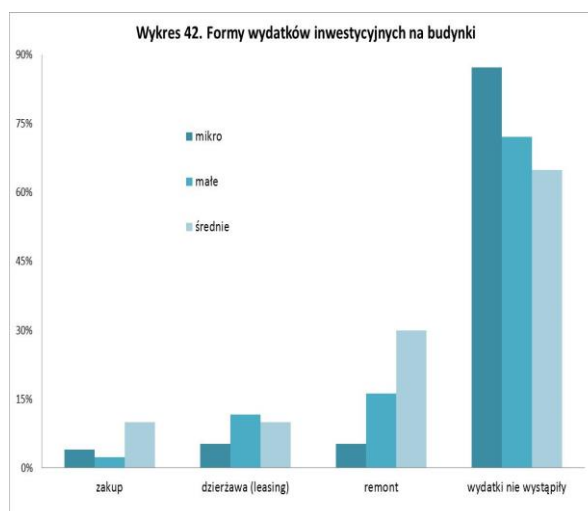
Wydatki na pojazdy poniosło w drugiej połowie 2017 roku 56% ankietowanych firm, a więc więcej niż w kilku ostatnich ankietyzacjach (39%-51%). Firmy mikro najczęściej remontowały posiadane pojazdy, a firmy małe i średnie brały je w leasing.

Również wyższy odsetek ok. 57% ankietowanych firm w porównaniu do poprzedniego badania (50%) poniosło wydatki na **wyposażenie, meble, sprzęt**. Najczęściej przedsiębiorcy dokonywali zakupu tego typu środków trwałych.

Udział firm ponoszących **nakłady na budynki** był zbliżony do poprzedniej ankietyzacji i wyniósł 17%. Inwestowane środki przeznaczano w pierwszej kolejności na remonty.

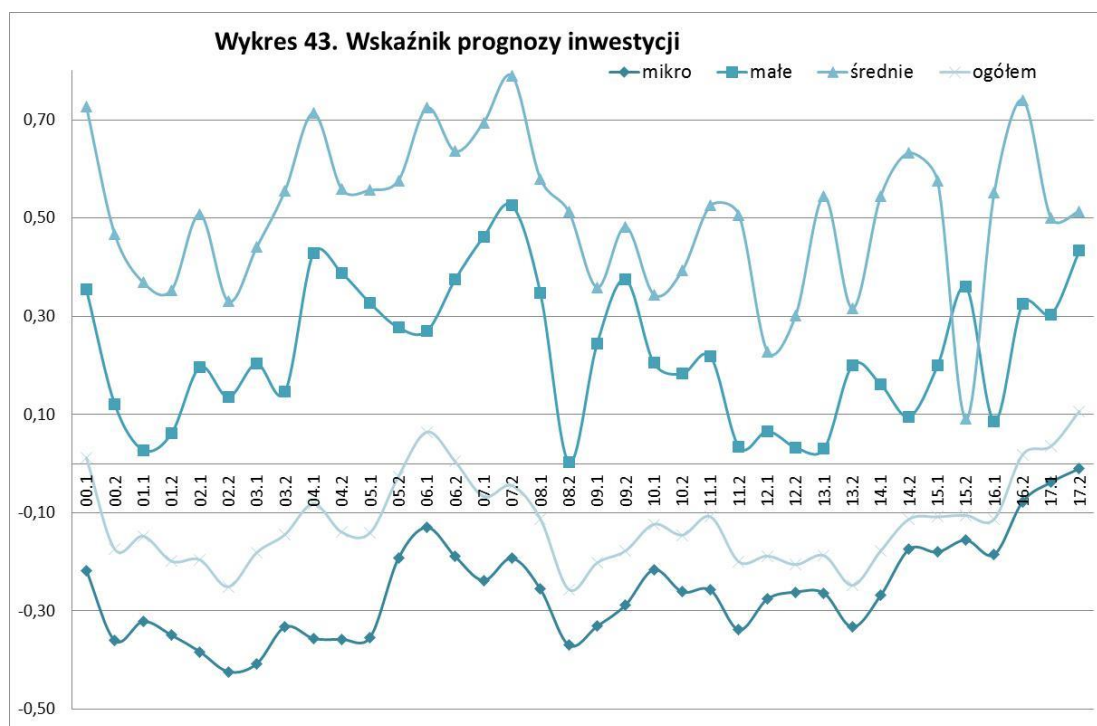
Głównym źródłem finansowania inwestycji były najczęściej, i podobnie jak w badaniach wcześniejszych, **środki własne** przedsiębiorstw (66% wśród przedsiębiorstw ponoszących nakłady inwestycyjne), 16% ankietowanych finansowało inwestycje **kredytem bankowym**, a 10% **leasingiem**. Nieznacznie mniej niż w poprzednim badaniu, bo 5% inwestorów, posiłkowało się **funduszami unijnymi**.

48% ankietowanych przedsiębiorców tj. o 6 pkt.

proc. więcej niż w poprzednim badaniu, planuje ponieść nakłady inwestycyjne w pierwszej połowie 2018 roku. 39% nie planuje żadnych inwestycji, a 14% trudno było odpowiedzieć na to pytanie. Wśród przedsiębiorców, którzy planują inwestycje prawie 48% zamierza ponieść nakłady w wysokości między 5 tys. zł a 50 tys. zł.

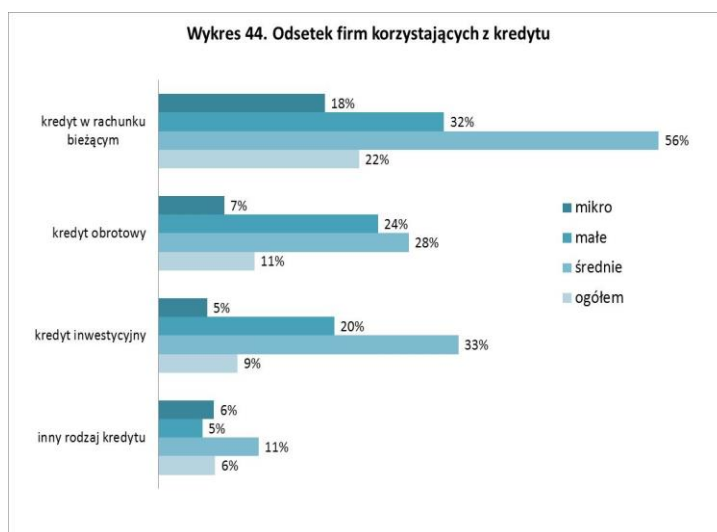
To trzecie badanie z rzędu, kiedy wartości wskaźnika prognozy inwestycji ogółem (mierzącego plany inwestycyjne przedsiębiorców w nadchodzącym półroczu) **są dodatnie**. W całej historii badania, tj. od 2000 roku nie było jeszcze takiej sytuacji (dodatnie wartości były również w 2006 roku, ale dotyczyły dwóch okresów). Oznacza to zdecydowaną poprawę nastrojów inwestycyjnych badanych podmiotów, przede wszystkim firm małych oraz mikroprzedsiębiorstw. Należy jednak zwrócić uwagę, że te ostatnie charakteryzuje nadal wynik nieznacznie ujemny. W każdej z badanych grup wielkości przedsiębiorstw wartości wskaźnika były wyższe w porównaniu do poprzedniego badania.

Kredyt bankowy

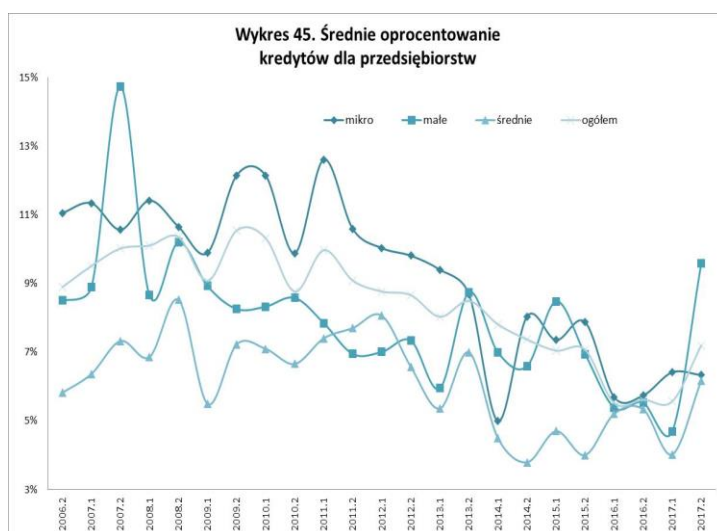
W drugiej połowie 2017 roku, **38% ankietowanych firm korzystało z kredytu** (w tym 32% mikroprzedsiębiorstw, 47% małych oraz 70% średnich firm). 22% firm korzystało z **kredytu w rachunku bieżącym**, 9% z **kredytu obrotowego**, a 7% z **inwestycyjnego**.

15% ankietowanych przedsiębiorców starało się o **kredyt inwestycyjny lub obrotowy**, był to wynik podobny do obserwowanego w poprzednim badaniu. W grupie firm mikro odsetek ten wyniósł 13%, małych 19%, zaś w grupie średnich podmiotów 20%. **Większość wniosków kredytowych złożonych przez podmioty zostało rozpatrzonych pozytywnie (66%).**

Przeciętne oprocentowanie udzielonych kredytów wyniosło 7,2% i było wyższe niż średnie oprocentowanie w poprzednim badaniu.⁶

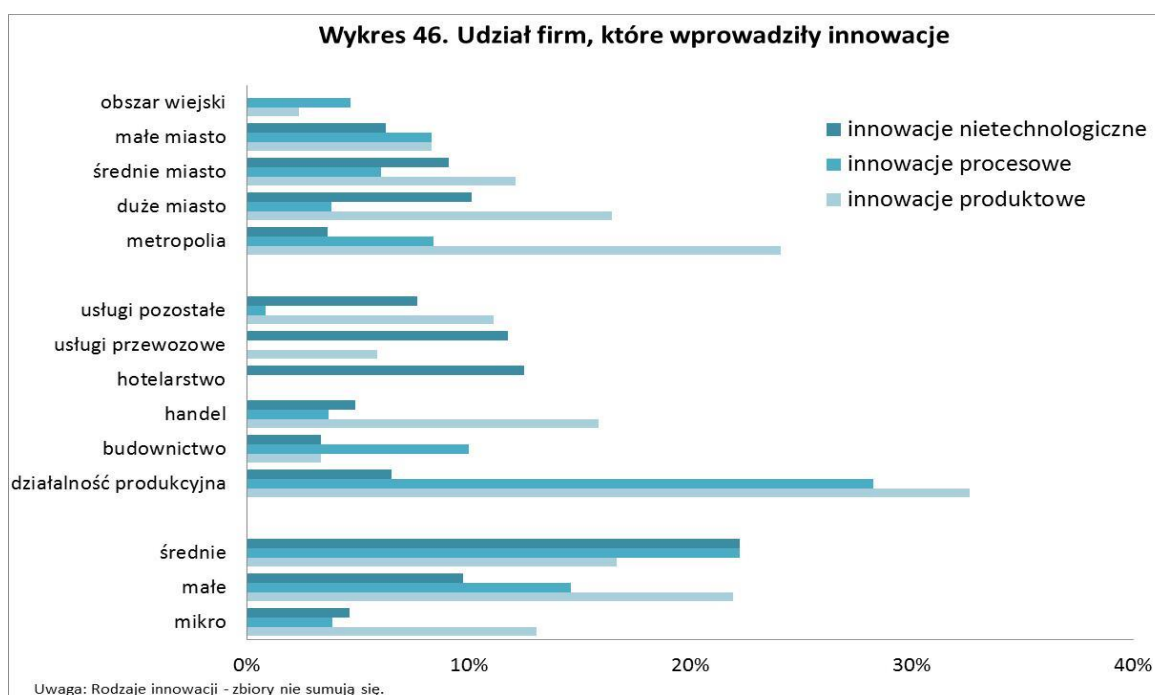
Z usług funduszy pożyczkowo-poręczeniowych korzystało 7% ankietowanych podmiotów (tj. 6% mikroprzedsiębiorstw, 7% firm małych i 15% średnich).

⁶ Z uwagi na małą liczbę podmiotów w badaniu, które starały się o kredyt i go uzyskały, dezagregacja wg wielkości powoduje również znaczną wrażliwość wyników na odpowiedzi skrajne. Stąd odpowiedzi dla małych podmiotów należy interpretować z ostrożnością.

11. Innowacyjność przedsiębiorstw

W drugiej połowie 2017 roku **prowadzenie działalności innowacyjnej zadeklarowało 18% ankietowanych (spadek o 3 pkt. proc.)**. Było to 16% mikroprzedsiębiorców, 19% właścicieli firm małych oraz 35% właścicieli średnich firm. Działem gospodarki, w którym obserwowano najwyższy udział przedsiębiorców **wprowadzających innowacje (29%) była produkcja**. Innowacyjni przedsiębiorcy wprowadzają najczęściej **innowacje produktowe (11%)**. Innowacje procesowe wprowadziło 4% firm, a nietechnologiczne - 7%. Zgodnie z przewidywaniami, wśród ankietowanych firm wprowadzających innowacje, 74% było zarządzanych przez osoby z wykształceniem wyższym. Najwyższy odsetek firm innowacyjnych obserwowano wśród podmiotów działających na terenie dużych miast (24%), obszarów wiejskich (21%) i metropolii (19%), najniższy natomiast wśród małych (12%) i średnich (14%) miast.

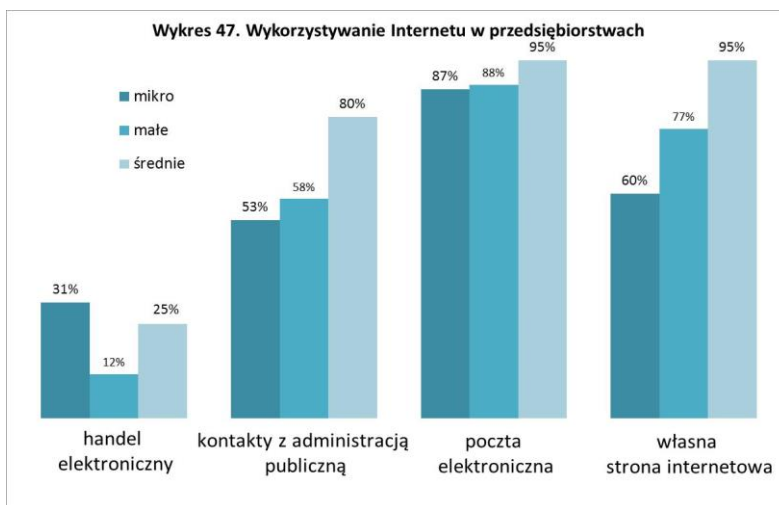

Najważniejszą deklarowaną barierą dla wprowadzania rozwiązań innowacyjnych pozostaje od kilku cykli badania **brak możliwości sfinansowania lub ich zbyt wysokie koszty (35%)**. **28% ankietowanych przedsiębiorców wskazało, że nie identyfikuje barier we wdrażaniu rozwiązań innowacyjnych**. Po 11% ankietowanych wskazało na **brak zainteresowania nowymi produktami/usługami ze strony klientów/odbiorców** oraz na **zbyt duże ryzyko związane z wdrożeniem innowacji**.

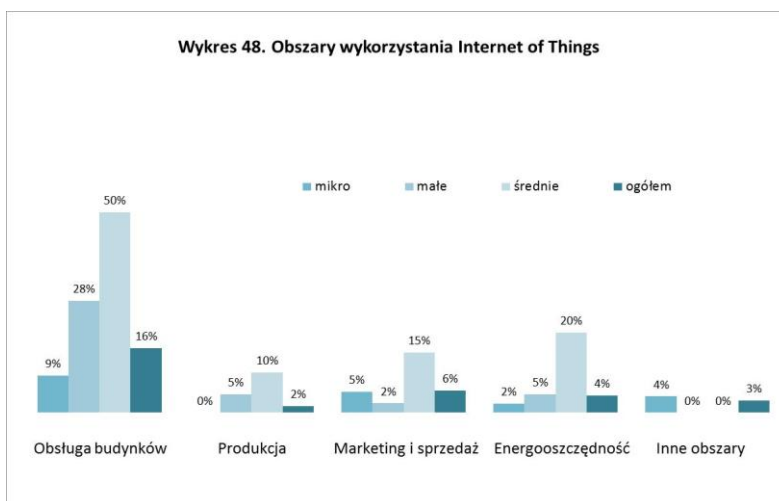
W przeciągu ostatnich 12 miesięcy 15% ankietowanych przedsiębiorstw współpracowało z innymi podmiotami w zakresie działalności innowacyjnej i był to udział o 1 pkt. proc. niższy od wyników ankiety wcześniejszej. Analizując strukturę wielkościową, było to 13% mikroprzedsiębiorstw, 14% firm małych oraz 35% firm średnich. Najczęściej przedsiębiorstwa współpracowały z **innymi przedsiębiorstwami (9%)**, następnie z **innymi podmiotami (5%)**, dużo rzadziej zaś z **instytucjami i jednostkami z sektora nauki (3%)**.

12. Gospodarka elektroniczna

97% przedsiębiorców zadeklarowało, że wykorzystywało internet w działalności gospodarczej w drugiej połowie 2017 roku. Najczęściej firmy korzystały z poczty elektronicznej (88%), a 66% (o 10 pkt. proc. więcej niż w poprzednim badaniu) ankietowanych firm posiadało własną stronę internetową. Do kontaktów z administracją publiczną internet wykorzystywało 56% przedsiębiorców (również wzrost o 10 pkt. proc.), zaś 27% do realizacji handlu elektronicznego.

Internet Rzeczy (ang. Internet of Things), czyli komunikowanie się urządzeń przy użyciu sieci, w ostatnich latach rozwija się dynamicznie, opanowując coraz szersze obszary rynkowe. W drugiej połowie 2017 roku 25% ankietowanych przedsiębiorstw (o 6 pkt. proc. więcej niż w poprzednim badaniu) deklaroowało korzystanie z urządzeń komunikujących się ze sobą poprzez internet (18% mikroprzedsiębiorstw, 35% małych podmiotów i 60% średnich). Ankietowani przedsiębiorcy wykorzystują Internet Rzeczy najczęściej w obsłudze budynków, następnie w marketingu i sprzedaży. Odsetek firm korzystających z Internet of Things, był najwyższy w branży produkcyjnej (31%) i w usługach przewozowych (28%) .

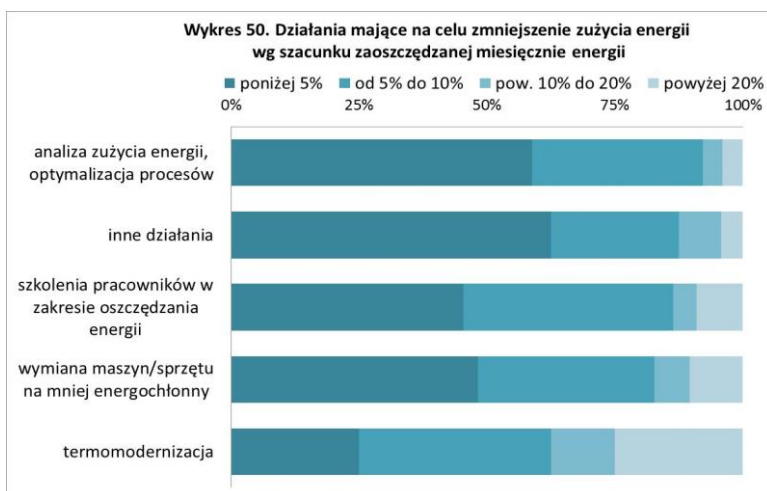
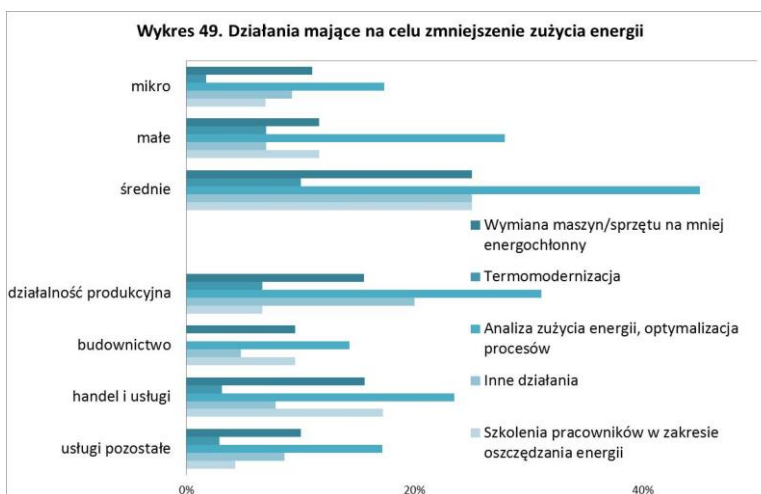

13. Zużycie i oszczędzanie energii w przedsiębiorstwach

36% ankietowanych firm podjęło działania mające na celu zmniejszenie zużycia energii w drugiej połowie 2017 roku (31% mikro, 42% małych i 70% średnich firm). Było to wynik o 9 pkt. proc. wyższy niż w badaniu poprzednim. Znacznie chętniej w oszczędzanie energii angażują się podmioty pochodzące z obszarów wiejskich (46%) i małych miast (42%) i metropolii (40%) niż z dużych (27%) i średnich (29%) miast.

Podobnie jak w poprzednim badaniu, najbardziej skłonne do tego typu działań są firmy prowadzące **działalność produkcyjną** oraz działające w **handlu** (odpowiednio: 49% i 39%). Najczęściej przedsiębiorcy dokonywali **analizy zużycia energii i optymalizacji procesów** (22% firm) i **wymiany maszyn/sprzętu na mniej energochłonny** (12%).

W ponad połowie przypadków działania mające na celu zmniejszenie zużycia energii prowadziły do zaoszczędzenia mniej niż 5% zużywanej energii. Wyższe oszczędności zużycia energii wg ankietowanych powstawały przede wszystkim na skutek termomodernizacji.

Konstrukcja wskaźnika

Do 2004 roku stosowany był następujący wskaźnik:

$$P_t = (U_t^+ - U_t^-) / (U_t^+ + U_t^-) \text{ gdzie,}$$

U_t^+ - liczba udzielonych odpowiedzi na „tak”,

U_t^- - liczba udzielonych odpowiedzi na „nie”,

Wskaźnik ten był więc liczony jako iloraz różnicy pomiędzy odpowiedziami udzielonymi na „tak” oraz na „nie”, oraz sumy tych dwóch odpowiedzi. Nie uwzględniał on respondentów, którzy nie mieli jednoznacznego stanowiska na dany temat i odpowiadali „trudno powiedzieć”. Aby uwzględnić odpowiedzi „trudno powiedzieć”, które też w pewien sposób świadczą o nastrojach przedsiębiorców, począwszy od ankiety za drugie półrocze 2004 roku, stosowany jest wskaźnik, którego konstrukcja przedstawia się następująco:

$$S_t = (P_t \cdot (U_t^+ + U_t^-) + P_{t-1} \cdot U_t^0) / (U_t^+ + U_t^- + U_t^0) \text{ gdzie,}$$

U_t^0 - liczba udzielonych odpowiedzi „trudno powiedzieć”,

P_t - dotychczasowy wskaźnik.

Wartości nowego wskaźnika, zgodnie z zasadami jego konstrukcji, nie reagują tak gwałtownie jak wskaźnika poprzedniego na zmiany nastrojów społecznych, zwłaszcza wtedy gdy w okresach przełomowych rośnie liczba osób niezdecydowanych. Natomiast w okresach gdy wspomniane nastroje są ustabilizowane lub zmieniają się powoli, a liczba osób niezdecydowanych jest również w miarę stabilna, wartości obu wskaźników (tzn. stosowanego dotychczas jak i nowego wskaźnika) są niemal jednakowe.